

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland

JAARVERSLAG 2018

Inhoudsopgave

1. Voorwoord.....	3
2. Kerncijfers	4
3. Karakteristieken van het Pensioenfonds.....	5
4. Organisatie.....	7
4.1 Bestuur.....	7
4.2 Beleid en verantwoording.....	8
4.3 Dagelijks bestuur.....	8
4.4 Beleggingscommissie	9
4.5 Verantwoordingsorgaan	9
4.6 Intern toezicht.....	10
4.7 Compliance Officer.....	10
4.8 Uitvoeringsorganisatie	10
4.9 Externe dienstverlening	10
5. Verslag van het bestuur	13
5.1 Hoofdpijnen.....	13
5.2 Uitbestedingsbeleid	18
5.3 Communicatiebeleid	19
5.4 Risicohouding (korte en lange termijn).....	20
5.5 Financiële paragraaf.....	21
5.6 Financiële positie en herstelplan (nFTK)	24
5.7 Beleggingsparagraaf.....	26
5.8 Pensioenparagraaf	30
5.9 Actuariële Paragraaf.....	32
5.10 Risico's en beheersing risico's.....	34
5.11 Toekomstparagraaf.....	35
6. Jaarrekening 2018	37
6.1 Balans per 31 december 2018	38
6.2 Staat van baten en lasten 2018.....	39
6.3 Kasstroomoverzicht 2018	40

7. Toelichting balans en de rekening van baten en lasten.....	41
7.1. Algemeen	41
7.2. Overeenstemmingsverklaring.....	41
7.3. Algemene grondslagen	41
7.4. Specifieke grondslagen	42
7.5. Toelichting op de onderscheidene posten van de balans	45
7.6 Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen	59
7.7. Verbonden partijen.....	59
7.8. Toelichting op de onderscheidende posten van de staat van baten en lasten	60
8. Ondertekening van de jaarrekening	62
9. Overige gegevens	63
10.1 Verklaring van de actuaris.....	64
10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.....	66
Bijlage 1: Visitatiecommissie.....	73
Verslag van de visitatiecommissie	73
Reactie van het bestuur op het verslag van de visitatiecommissie	76
Bijlage 2: Compliance officer	77
Verslag van de compliance officer	77
Reactie van het bestuur op het verslag van de compliance officer.....	77

1. Voorwoord

Hierbij bieden wij u het jaarverslag 2018 aan van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland.

Het jaar 2018 stond voornamelijk in het teken van de overgang van de pensioenadministratie per 1 januari 2019 van Buck (voorheen Conduent) naar Centric Pension and Insurance Solutions (Centric). Daarnaast is dit jaar aandacht besteed aan de implementatie van de AVG (Algemene Verordening Gegevens bescherming).

Na een sterk jaar in 2017 leek de financiële positie van het Pensioenfonds zich in 2018 enigszins te stabiliseren. Echter in het laatste kwartaal is de actuele dekkingsgraad met ruim 7% punt gedaald. De grootste reden is de tegenvallende rendementen op de aandelenbeurzen. Hierdoor is de beleidsdekkingsgraad ten opzichte van vorig jaar licht gedaald.

Het bestuur wenst u veel leesplezier met het jaarverslag 2018.

Sluiskil, 4 juni 2019

Namens het bestuur,

P. Vlaeminck

Voorzitter

2. Kerncijfers

	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Deelnemers						
Aantal actieve deelnemers	571	602	656	673	704	739
Aantal gewezen deelnemers *	382	396	395	417	435	463
Aantal pensioengerechtigden	1.280	1.289	1.285	1.319	1.317	1.301
Totaal aantal	2.233	2.287	2.336	2.409	2.456	2.503
In % van de VPV						
Actieven	41,9%	44,7%	48,4%	47,3%	45,1%	45,3%
Gewezen deelnemers	6,6%	6,4%	6,1%	6,1%	6,5%	7,0%
Pensioengerechtigden	51,5%	48,9%	45,5%	46,6%	48,4%	47,7%
Premies € x 1.000						
Feitelijke premie	8.336	8.338	45.975	10.731	12.616	7.400
Zuiver kostendekkende premie	12.283	12.602	11.868	10.417	9.857	12.719
Gedempte kostendekkende premie	8.336	8.338	8.654	5.314	6.250	7.400
Uitkeringen € x 1.000						
Pensioen uitkeringen	16.471	15.292	14.775	14.622	14.503	14.026
AAOP uitkeringen	167	140	129	114	130	122
Totaal uitkeringen	16.638	15.432	14.904	14.736	14.633	14.148
Beleggingen € x 1.000						
Vastrentende waarden	325.562	334.471	284.553	269.220	281.778	253.925
Aandelen	172.784	189.346	176.607	164.568	163.289	150.913
Vastgoedbeleggingen	38.600	39.747	35.966	33.545	15.045	12.617
Totaal beleggingen	536.946	563.564	497.126	467.333	460.112	417.455
Financiële positie € x 1.000						
Aanwezig vermogen	540.435	566.907	538.901	477.031	471.521	424.224
Pensioenverplichtingen	477.691	466.123	477.098	446.892	429.045	363.657
Minimum vereiste dekkingsgraad (vast)	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%
Vereiste dekkingsgraad (strategisch)	121,1%	121,0%	120,6%	120,7%	114,9%	116,1%
Beleidsdekkingsgraad (def. zie 5.6.)	119,0%	119,2%	101,0%	107,1%	n.v.t.	n.v.t.
Actuele dekkingsgraad	113,1%	121,6%	113,0%	106,7%	109,9%	116,7%
Toeslagbeleidsdekkingsgraad (def. zie 5.6.)	118,7%	118,9%	100,0%	106,7%	n.v.t.	n.v.t.
Reglementsvariabelen						
Maximum Pensioengevend salaris	105.075	103.317	101.519	100.000	n.v.t.	n.v.t.
Franchise middelloonregeling	13.344	11.424	11.275	11.005	11.005	10.940
Opbouw% middelloonregeling tot grensbedrag 1	1,875%	1,75%	1,75%	1,75%	1,95%	2,05%
Van grensbedrag 1 tot grensbedrag 2	n.v.t.	1,65%	1,65%	1,65%	1,80%	1,80%
Vanaf grensbedrag 2	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	1,30%	1,30%
(Richt)pensioenleeftijd	68 jaar	67 jaar	67 jaar	67 jaar	67 jaar	65 jaar
Eigen bijdrage	5%	5%	5%	5%	5%	5%
Maximale toeslagverlening						
Actieven	2,75%	2,00%	1,50%	2,00%	2,50%	1,50%
Gewezen deelnemers, bijzondere partners en pensioengerechtigden	2,10%	1,33%	0,42%	0,63%	1,05%	1,56%
Waarvan toegekend						
Actieven	1,72%(**)	1,27%	0,00%	0,00%	0,79%	1,50%
Gewezen deelnemers, bijzondere partners en pensioengerechtigden	1,31%(**)	0,85%	0,00%	0,00%	0,33%	1,56%

* Bijzondere partners worden niet meegeteld als gewezen deelnemer.

** Deze toeslag is vastgesteld tijdens de bestuursvergadering van 4 juni 2019 en wordt per 1 januari 2019 toegekend.

3. Karakteristieken van het Pensioenfonds

Doelstelling

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland (vanaf hier 'het Pensioenfonds') is opgericht op 31 december 2004 en statutair gevestigd te Terneuzen.

Het Pensioenfonds heeft als kerntaak het uitvoeren van de pensioenregeling, zoals deze tussen werkgever en werknemersorganisaties is overeengekomen. De pensioenregeling is gesloten voor nieuwe deelnemers vanaf 1 augustus 2014.

Het Pensioenfonds heeft als doel om nu en in de toekomst pensioenuitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden te verstrekken.

Juridische structuur

Het Pensioenfonds is gevestigd aan de Industrieweg 10 te Sluiskil en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 22056903.

Statutair aangesloten ondernemingen

Onderstaande aangesloten ondernemingen vormen tezamen 'de werkgever'.

- Yara Sluiskil B.V.
- Yara Nederland B.V.
- Yara Holding Netherlands B.V.
- Yara Vlaardingen B.V.

Dit jaarverslag betreft een regulier boekjaar dat loopt van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018. Alle bedragen in dit jaarverslag zijn vermeld in € 1.000, tenzij anders vermeld.

Missie

Het Pensioenfonds voert als goed huisvader de afgesproken – inmiddels gesloten – pensioenregeling voor huidige en voormalige werknemers van de diverse Yara ondernemingen uit op betrouwbare, transparante, professionele en kostenefficiënte wijze.

Visie

Het Pensioenfonds biedt de deelnemers een toekomstbestendig pensioen. Het Pensioenfonds belegt en beheert hiervoor de pensioengelden tegen verantwoorde risico's, acceptabele kosten en op een maatschappelijke verantwoorde wijze. Het Pensioenfonds communiceert op duidelijke en begrijpelijke wijze met alle belanghebbenden. Omdat het Pensioenfonds een groot draagvlak heeft, met name ook vanuit de werkgever, heeft (voort)bestaan van het Pensioenfonds toegevoegde waarde.

Strategie

Governance

Het Pensioenfonds leeft de Code Pensioenfondsen actief na. Deze code richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat het Pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft. Het bestuur zorgt dat de individuele bestuursleden op het juiste geschiktheidsniveau zijn en hen daar te houden. Dit gebeurt door (markt)ontwikkelingen pro-actief onder de aandacht te brengen en opleidingen en workshops te verzorgen. Hierbij wordt tevens aandacht besteed aan het tijdsbeslag. Diverse beheersmaatregelen zijn nader uitgewerkt in het jaarplan van het Pensioenfonds. Op jaarbasis prioriteert het bestuur de onderwerpen in dit jaarplan. Zodoende zal het bestuur nog beter in staat zijn om de belangen van alle belanghebbenden te waarborgen zodanig dat zij zich door het bestuur op evenwichtige wijze vertegenwoordigd (kunnen) voelen.

Risicomanagement

Het Pensioenfonds heeft in het kader van risicomanagement de benodigde beheersmaatregelen getroffen en zal dat blijven doen. De uitvoering op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer is uitbesteed. In het kader van risicomanagement wordt hierop een strakke regie gevoerd. Het risicomanagement is consequent ingebed in de werkzaamheden van het (dagelijks) bestuur. De monitoring van de risico's wordt op kwartaalbasis gerapporteerd. Bij het bepalen van de bij het pensioencontract behorende risicohouding, houdt het Pensioenfonds rekening met het evenwicht tussen de belangen van de werkgever en de deelnemers. De pensioengelden worden op een solide wijze beheerd (prudent person). Het Pensioenfonds streeft hierbij naar behoud van een breed risicodraagvlak onder zowel de werkgever als de deelnemers op basis van solidariteit en collectiviteit.

Communicatie

Om beter inzicht te geven in de (financiële) situatie van het Pensioenfonds – en dus in de (financiële) situatie van de deelnemers – is correcte, duidelijke en evenwichtige communicatie van groot belang. Het Pensioenfonds communiceert tijdig op transparante en relevante wijze met alle belanghebbenden, om de verwachtingen aan te laten sluiten bij de realiteit. Hierbij besteedt het Pensioenfonds veel aandacht aan het vergroten van het inzicht bij de deelnemers door onder andere met regelmaat informatiebijeenkomsten te beleggen en te toetsen of communicatie op schrift wordt gelezen en begrepen.

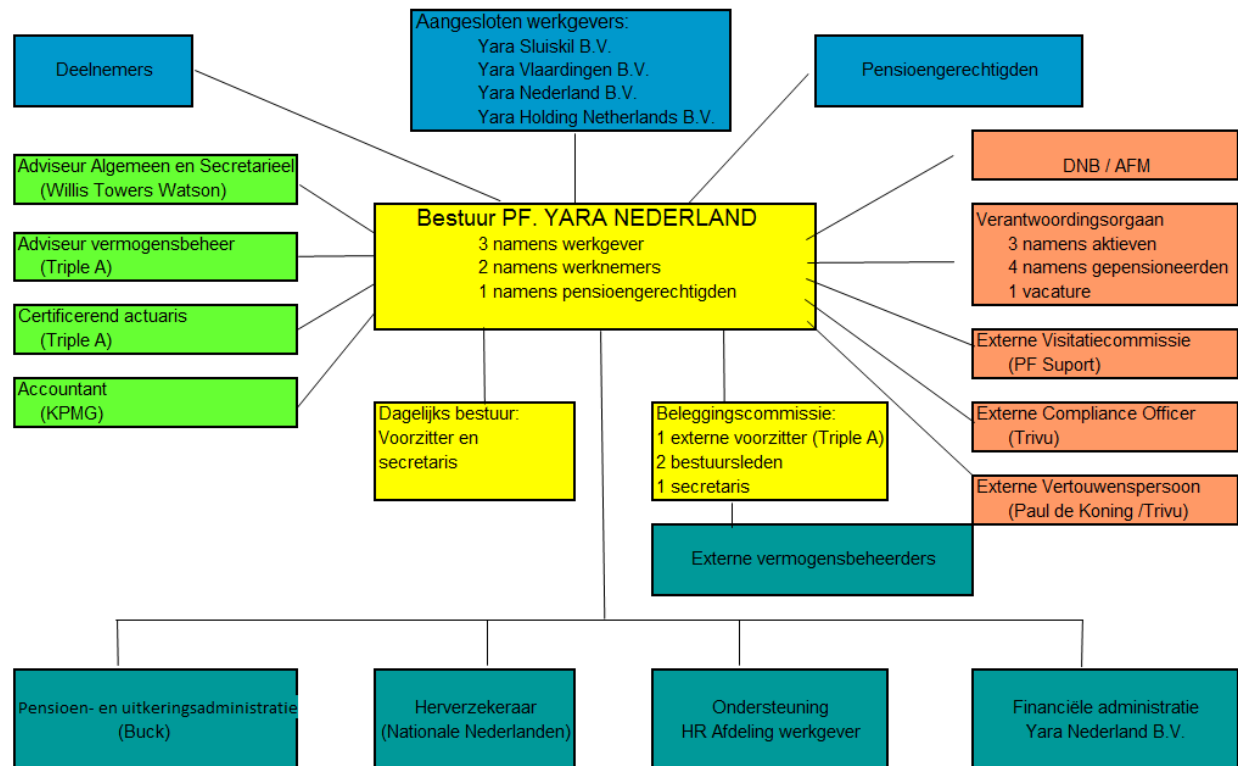
Conclusie

Ten behoeve van de toekomstbestendigheid van het Nederlandse pensioenstelsel en een eventuele wijziging van de pensioenovereenkomst, heeft het bestuur van het Pensioenfonds zich altijd opgesteld als sparringpartner voor de sociale partners en zal dat blijven doen.

Het Pensioenfonds stelt vast dat het bestaansrecht van het Pensioenfonds op de korte en middellange termijn niet ter discussie staat.

4. Organisatie

Schematisch ziet de structuur van het Pensioenfonds er als volgt uit:

Per 1 januari 2019 verandert dit schema. Dan is de pensioen-, uitkerings- en financiële administratie overgegaan naar Centric.

4.1 Bestuur

Per 31 december 2018 is het bestuur als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Datum van aftreden
De heer P. Vlaeminck	Voorzitter	Werkgevers	01-01-2005	31-12-2019
De heer E. ten Berge	Plv. secretaris	Werkgevers	01-07-2005	31-12-2021
De heer M. Zwijns	Secretaris	Werkgevers	01-01-2013	31-12-2020
De heer P.J. v.d. Ploeg	Lid	Werknemers	01-01-2008	31-12-2019
De heer E. v.d. Sneppen	Lid	Werknemers	01-07-2014	01-07-2022
De heer M. Vereecken	Plv. voorzitter	Gepensioneerden	01-01-2017	31-12-2020

De heer E. van der Sneppen was aftredend per 01-07-2018 en heeft zich opnieuw beschikbaar gesteld. Het verantwoordingsorgaan heeft toestemming gegeven voor een nieuwe termijn van vier jaar. De Nederlandsche Bank heeft kenbaar gemaakt geen bezwaar te hebben tegen zijn herbenoeming.

4.2 Beleid en verantwoording

Het Pensioenfonds geeft uitvoering aan het pensioencontract, zoals overeengekomen tussen sociale partners. De afspraken over de financiering van deze pensioentoezegging is verwoord in de uitvoeringsovereenkomst. De pensioentoezegging is vertaald naar het pensioenreglement. Deze uitvoering bestaat uit het actueel vastleggen van de juiste pensioenrechten, het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden.

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt als 'goede huisvader' de regie over de werkzaamheden van het Pensioenfonds.

In de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) zijn de opzet van het Pensioenfonds, de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin beschreven staat hoe het Pensioenfonds omgaat met besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is onderdeel van het crisisplan van het Pensioenfonds dat in de ABTN is opgenomen.

Het uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat hij/zij handelt in het belang van alle belanghebbenden van het Pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en lange termijneffecten van maatregelen.

Bestuursvergaderingen 2018

In het afgelopen jaar heeft het bestuur in totaal vijftien keer vergaderd. Er waren acht reguliere vergaderingen (waaronder 2 jaarwerkvergaderingen) en vier beleggingsvergaderingen. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan hebben een zelfevaluatie uitgevoerd en zijn drie keer met elkaar bijeengekomen.

De volgende onderwerpen zijn gedurende de reguliere vergaderingen het afgelopen jaar behandeld:

- Transitie naar Centric
- Integraal Risicomanagement en rapportage
- Jaarplanning opstellen
- Plannen van aanpak opvolging aanbevelingen Visitatiecommissie, Actuaris, Accountant en Compliance Officer
- Haalbaarheidstoets en herstelplan
- Toetsing gedragscodes uitbestedingspartners aan eigen gedragscode
- Actualiseren van diverse fondsdocumenten (zoals de Governance nota, het pensioenreglement, het geschiktheidsplan en het beleggingsplan)
- AVG (met privacy beleid)
- Inschaling strategische risico's
- Opschoningsactie automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen
- Voorbereiding implementatie IORP-II
- inventarisatie van de IT-keten van het Pensioenfonds en de IT Impactanalyse
- Communicatieplan 2018

4.3 Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur wordt gevoerd door de voorzitter en de secretaris van het Pensioenfonds. Het dagelijks bestuur wordt ondersteund door een externe partij. Het dagelijks bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden, zoals deze zijn vastgelegd in de statuten alsook de ABTN.

De bevoegdheden van het dagelijks bestuur omvatten:

- Zorgdragen voor de dagelijkse gang van zaken bij het Pensioenfonds
- Voorbereiden van een wijziging van de pensioenreglementen, statuten, uitvoeringsovereenkomst en/of ABTN dan wel andere (juridische) documenten van het Pensioenfonds.
- Periodiek contact met herverzekeraar, pensioenadministrateur en toezichthouder
- Verzorgen van correspondentie

- Aanleveren van de door de toezichthouder(s) gevraagde gegevens zoals het jaarwerk, kwartaalrapportages en herstelplannen
- Toezicht houden op mutaties in deelnemersbestand
- Voorbereiden van de te nemen bestuursbesluiten.

4.4 Beleggingscommissie

Per 31 december 2018 is de beleggingscommissie als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Benoemd	Datum van aftreden
De heer R. van der Zee	Voorzitter	1 juli 2017	01-07-2021
De heer P. Vlaeminck	Lid	1 juli 2017	31-12-2019
De heer E. ten Berge	Lid	1 juli 2017	31-12-2021

De commissie wordt ondersteund door een secretaris (de heer M. Zwijns), welke geen stemrecht heeft. De beleggingscommissie voert het beleggingsbeleid uit binnen het strategische beleggingsbeleid zoals die door het bestuur is opgesteld. De beleggingscommissie doet onder andere voorstellen aan het bestuur. Verder draagt de beleggingscommissie zorg voor de monitoring en rapportering aan het bestuur. Periodieke contacten met de diverse vermogensbeheerders zijn onderdeel van de taken van de beleggingscommissie. De taken en verantwoordelijkheden van de beleggingscommissie zijn nader uitgewerkt in het reglement beleggingscommissie.

4.5 Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht, het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan het recht om advies uit te brengen over een aantal aangelegenheden die zijn beschreven in de statuten en het reglement verantwoordingsorgaan. Dit betreffen de wettelijke gedefinieerde adviezen. In 2018 betreft dit aanpassingen van het visitatiereglement, het reglement verantwoordingsorgaan, de Uitvoeringsovereenkomst en het klachten- en geschillenreglement.

Per 31 december 2018 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld:

Naam	Functie	Namens	Benoemd	Datum van aftreden
De heer T. van Hoecke	Voorzitter	Actieven	1 juli 2018	1 juli 2022
De heer X. Herman	Plv. secretaris	Actieven	1 juli 2018	1 juli 2022
De heer T. van Duijn	Secretaris	Actieven	1 juli 2018	1 juli 2022
De heer J. Koekkoek	Lid	Gepensioneerden	1 juli 2018	1 juli 2022
De heer J. Bol	Plv. voorzitter	Gepensioneerden	1 juli 2018	1 juli 2022
De heer W. Sarneel	Lid	Gepensioneerden	1 jan. 2017	1 jan. 2021
De heer W. den Hartogh	Lid	Gepensioneerden	1 jan. 2018	1 jan. 2022

Het bestuur heeft deelnemers en gepensioneerden in maart 2018 opgeroepen om zich kandidaat te stellen voor een plek in het verantwoordingsorgaan. Daar zijn geen nieuwe aanmeldingen op binnengekomen. De zittende leden stelden zich allemaal beschikbaar voor herbenoeming. Het bestuur heeft de leden opnieuw voor een periode van 4 jaar benoemd.

4.6 Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door een visitatiecommissie. Hiervoor is een overeenkomst aangegaan met PF Support te Rotterdam. Het bestuur heeft, in samenspraak met het verantwoordingsorgaan gekozen voor de volgende visiteurs:

Naam	Specialisatie
De heer G. van de Kuilen	Balansbeheer, ALM en beleggingsbeleid
De heer E. Capitain	Risico management
De heer E. Klijn	Governance

De visitatiecommissie heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken binnen het Pensioenfonds. Het interne toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het Pensioenfonds van normen in de Code Pensioenfonds. De visitatiecommissie heeft in 2019 een algemene visitatie uitgevoerd over het boekjaar 2018, waarin tenminste is opgenomen:

- Opvolging van de aanbevelingen uit de vorige visitatie;
- Ontwikkelingen risicomanagement inclusief implementatie IORP-II;
- Vermogensbeheer/Beleggingsbeleid;
- Transitie naar nieuwe uitvoerder Centric.

4.7 Compliance Officer

Paul de Koning van Trivu te Zevenbergen treedt over het boekjaar 2018 op als compliance officer met de bijbehorende overeengekomen werkzaamheden. Tevens treedt hij op als vertrouwenspersoon. De compliance officer heeft in de bestuursvergadering van 6 mei 2019 zijn rapport over boekjaar 2018 gepresenteerd en besproken met het bestuur. Een samenvatting hiervan, alsmede de reactie van het bestuur hierop treft u aan in bijlage 3.

4.8 Uitvoeringsorganisatie

Het Pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst.

4.9 Externe dienstverlening

Pensioen- en uitkeringsadministratie

In de eerste helft van 2018 heeft het bestuur besloten om de pensioenadministratie overeenkomst welke per 31 december 2018 afliep, niet meer te verlengen. De reden hiervan was dat het bestuur geen vertrouwen meer had in de continuïteit van Buck (voorheen Conduent) op de middellange termijn. Het bestuur heeft, met ondersteuning van de adviserend actuaris, de diverse partijen in de markt besproken ten behoeve van de RFI (Request for Information).

Op basis hiervan heeft het Pensioenfonds 2 partijen (shortlist) uitgenodigd voor een RFP (Request for Proposal).

De gehanteerde criteria om de RFP (Request for Proposal) te analyseren zijn organisatie, risico & controle, administratie, communicatie, IT-omgeving, kosten, contract en implementatie. Na ontvangst van de RFP heeft het bestuur op 16 mei 2 parties uitgenodigd voor een presentatie. Op 5 juni heeft het bestuur een site-visit gehad bij Centric Pension and Insurance Solutions (Centric), waarna besloten is om per 1 januari 2019 de pensioenadministratie van Buck over te dragen naar Centric.

Er is in 2018 een stuurgroep opgericht, bestaande uit 2 bestuursleden van het Pensioenfonds, de adviserend actuaris van het Pensioenfonds, 2 vertegenwoordigers namens Centric en 2 vertegenwoordigers namens Buck. De stuurgroep is inmiddels (in maart 2019) ontbonden.

In de tweede helft van 2018 heeft de stuurgroep dit proces aangestuurd middels een implementatieplan en afzonderlijke draaiboeken voor werkgeversprocessen, deelnemersprocessen, en overige processen (financieel domein, rapportage, archief en informeren stakeholders). Hierin zijn zowel de werkzaamheden beschreven die Centric moest uitvoeren om de uitvoeringsketen te implementeren alsook de overdracht

van (lopende) werkzaamheden van Buck naar Centric. Zo is voorkomen dat hiaten in uitvoering hebben kunnen ontstaan bij de overgang per 1 januari 2019.

Er is destijds tevens voor gekozen om het boekjaar medio december 2018 te sluiten, zodat de conversie voor 1 januari 2019 afgerond kon worden. Het bestuur heeft geanalyseerd of de afsluiting per half december nog cijfermatige aanpassing behoeft, hetgeen niet het geval was. Databestanden zijn uitgewisseld en er is een vertaling gemaakt naar inleesbestanden in Maia, het deelnemersadministratiepakket van Centric.

Tevens is gedurende deze periode een afzonderlijke risicomatrix bijgehouden en werd DNB op de hoogte gebracht middels periodieke voortgangsrapportages.

Qua risico had het bestuur de bezetting bij en de kennisoverdracht van Buck als hoog benoemd. Dit risico is thans gemitigeerd omdat de bestaande administrateur van het Pensioenfonds bij Buck is overgegaan naar Centric. Op deze wijze is het risico voor het Pensioenfonds minimaal geweest dat in de administratie achterstanden zouden ontstaan als gevolg van gebrek aan kennis over de klant. Koppelingen met derden (BRP, UWV, NPR e.d.) worden bij Buck pas stop gezet als deze zijn geactiveerd bij Centric. Een andere belangrijk risico wat gemonitord is, betrof het betalen van de uitkeringen over januari 2019. Er zijn bruto-netto controles geweest tijdens de implementatieperiode in de vorm van schaduw-runnen van de uitkeringen. Deze uitkomsten zijn besproken door de stuurgroep. Daarnaast is oog geweest voor de juiste bestandsaanlevering (er is aansluiting gemaakt tussen overgedragen bestanden en ingelezen bestanden door middel van verbandcontroles en detail controles, waarbij Buck heeft verklaard dat de transitiebestanden aansluiten met de jaarwerkbestanden) en de tijdige afronding van het verlenen van de procuratie. Buck heeft maximale hulp bij de overdracht verleend. Buck is altijd betrokken geweest bij het transitieplan (in samenspraak met Centric opgezet) en heeft ook akkoord gegeven op de tijdspaden en inhoud plan. Verder had het bestuur waarborgen aan Buck gevraagd ten aanzien van continuïteit bij wegvallen personeel. Buck had hiervoor afspraken gemaakt met externe partijen die ingehuurd konden worden. Verder had Buck extra (financiële) toezeggingen gedaan aan het personeel om verloop te minimaliseren.

Verder verzorgde de werkgever over het boekjaar 2018 zelf de financiële administratie, zodat ook ten aanzien van het jaarwerk geen risico gelopen werd.

De stuurgroep is in totaal 6 maal bijeen geweest, waarbij gedefinieerde transitierisico's werden gemonitord. Op 28 maart 2019 is de stuurgroep ontbonden. Er wordt vanaf deze datum periodiek operationeel overleg ingepland waar lopende zaken worden besproken.

Centric heeft een ISAE 3402 type II (Assurance) en ISAE 3000A type II rapportage. De volledige dienstverlening van Centric aan het Pensioenfonds, inclusief een eventuele onderaanbesteding, is onderdeel van deze rapportage. Centric voert risicomanagement op basis COSO en ISO31000. Deze rapportages worden jaarlijks door het bestuur beoordeeld. De uitvoering wordt jaarlijks door een onafhankelijke accountant beoordeeld op het voldoen aan de gestelde normen. Het bestuur wordt tussentijds op de hoogte gehouden van de uitvoering middels SLA rapportages (kwartaalbasis) en tweedelijns audits. Daarnaast heeft het dagelijks bestuur overleg met Centric om de voortgang te bespreken (kwartaalbasis operationeel /tactisch, jaarbasis strategisch).

Over 2018 heeft Buck nog een ISAE 3000A type II afgegeven. Deze heeft het dagelijks bestuur beoordeeld, waarna deze beoordeling met het bestuur besproken is. De beoordeling heeft niet geleid tot verdere vragen.

Secretariaat

Het Pensioenfonds heeft onderstaande taken uitbesteed aan Willis Towers Watson:

- Opstellen van de bestuursagenda;
- Versturen van de uitnodigingen en de vergaderstukken;
- Zorgdragen voor de notulen van de bestuursvergaderingen.

Herverzekeraar

- De herverzekeraar van het Pensioenfonds, Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij. N.V., verzorgt de (her)verzekering van de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's (premiëvrijstelling).

Werkgever

- De HR Service afdeling van de werkgever is verantwoordelijk voor het geven van informatie aan externe belanghebbenden. Dit omvat:
 - Het beantwoorden van vragen van (ex)-deelnemers die zich melden bij de HR afdeling.
 - Het leveren van pensioenmutaties aan Conduent.
- De financiële administratie is gedelegeerd aan Yara Nederland B.V. De werkzaamheden en afspraken zijn schriftelijk vastgelegd. Vanaf 1 januari 2019 zal Centric ook de financiële administratie voor het Pensioenfonds voeren.

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan diverse vermogensbeheerders.

De vermogensbeheerders voeren de afgesproken werkzaamheden uit volgens het door het bestuur afgegeven mandaat. De afgegeven ISAE 3402-II verklaringen van NNIP (Nationale Nederlanden Investment Partners), Kempen en BNP zijn door de beleggingscommissie beoordeeld en hebben niet geleid tot verdere vragen. Het bestuur wordt op de hoogte gehouden middels kwartaalrapportages, waardoor er continue monitoring plaatsvindt. De beleggingscommissie wordt extern bijgestaan door een adviseur. Op 7 en 15 november heeft er een evaluatiegesprek plaatsgevonden met diverse vermogensbeheerders. Naar aanleiding van deze evaluaties zijn geen acties ondernomen.

Actuaris

Triple A-Risk Finance Certifications B.V. is door het bestuur aangesteld als waarmerkend actuaris.

Accountant

KPMG Accountants N.V. is vanaf boekjaar 2017 door het bestuur aangesteld als accountant.

Adviseur

Willis Towers Watson is door het bestuur aangesteld als algemeen adviseur van het Pensioenfonds, met uitzondering van advies met betrekking tot vermogensbeheer.

Triple A Risk Finance B.V. is door het bestuur aangesteld als adviseur vermogensbeheer.

5. Verslag van het bestuur

5.1 Hoofdpijnen

Bestuursmodel

Het Pensioenfonds staat onder leiding van een bestuur, dat is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgever en vertegenwoordigers van de werknemers en pensioengerechtigden.

Het bestuur heeft gekozen voor een paritair bestuursmodel. In het boekjaar 2018 hebben zich geen wijzigingen voorgedaan in het bestuursmodel.

Code pensioenfondsen

Op 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen (hierna de Code) in werking getreden en verankerd in de pensioenwet. De Code heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hierdoor wordt de transparantie op het gebied van goed pensioenfondsbestuur vergroot. De Code bestaat uit een groot aantal normen en gaat uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. De Code richt zich op drie functies van goed pensioenfondsbestuur, te weten besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen.

Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits de afwijking weloverwogen wordt gedaan.

De diverse normen zijn verweven in het beleid van het Pensioenfonds. Het bestuur toetst minimaal jaarlijks (of zoveel eerder als nodig is) in hoeverre het vastgestelde beleid in combinatie met de normen nog passend zijn. Daar waar nodig past het Pensioenfonds de invulling aan.

Het aantal normen is in 2018 gereduceerd van 83 naar 65 normen.

Met uitzondering van norm 35 (Diversiteitsbeleid) voldoet het Pensioenfonds aan alle normen in de Code. Zie hiervoor het hieronder beschreven diversiteitsbeleid.

Diversiteitsbeleid bestuur en verantwoordingsorgaan

Het Pensioenfonds streeft ernaar dat het bestuur en het verantwoordingsorgaan complementair is samengesteld en een redelijke afspiegeling zijn van het (actuele) deelnemersbestand.

Het Pensioenfonds streeft naar:

- Een evenwichtige verdeling van vrouwen en mannen; en
- Ten minste één iemand jonger dan 50 jaar

in het bestuur en in het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur heeft gekozen om de grens van 40 jaar te verhogen naar 50 jaar. Het Pensioenfonds is een gesloten regeling, wat betekent dat de gemiddelde leeftijd stijgt in het Pensioenfonds. Een grens van 50 jaar past beter bij de populatie van het Pensioenfonds.

Gegeven de afspiegeling van het werknemersbestand (97% is man), is een overwegend mannelijk bestuur een evenredige afspiegeling. Indien meerdere kandidaten zich melden voor een vacature, dan wordt eerst gekeken naar geschiktheid. Bij gelijke geschiktheid gaat de voorkeur uit naar een evenredige afspiegeling man/vrouw in het orgaan.

Binnen het verantwoordingsorgaan is er geen lid die 40 jaar of jonger is. In dit orgaan is, gelijk aan het bestuur, geen vrouw aanwezig.

In het diversiteitsbeleid van het Pensioenfonds is opgenomen dat wordt gestreefd naar een evenwichtige verdeling van leeftijden en indien mogelijk ook naar geslacht. Uiteraard wordt bij de vaststelling en uitvoering van beleid rekening gehouden met de belangen van alle belanghebbenden in de gesloten regeling van het Pensioenfonds.

Bij het ontstaan van een vacature in het bestuur of het verantwoordingsorgaan zal het Pensioenfonds in het kader van het diversiteitsbeleid het volgende doen:

- bij zowel de oproeping tot kandidaatstelling als in de profielschets wordt de gewenste diversiteit benadrukt. Hierbij wordt in het kader van de beoogde diversiteit onder meer ingegaan op de huidige samenstelling van het fondsorgaan en de gewenste samenstelling;
- bij de werving van kandidaten worden personen die passen bij de diversiteitsdoelstelling van het fonds aangemoedigd zich kandidaat te stellen;
- toetsing van kandidaten gebeurt op basis van geschiktheid en, bij gelijke geschiktheid, wordt de voorkeur gegeven aan een kandidaat die de diversiteit vergroot.

Integere beleidsvoering

Elk Nederlands pensioenfonds moet maatregelen treffen die goed pensioenfondsbestuur waarborgen. Het beleid van het Pensioenfonds is gericht op een integere bedrijfsvoering. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt onder meer in:

- het beheersen van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's;
- integriteit;
- de soliditeit van het Pensioenfonds, waaronder wordt verstaan:
 - het beheersen van financiële risico's; en
 - het beheersen van andere risico's die de soliditeit van het Pensioenfonds kunnen aantasten;
- het beheersen van de financiële positie over de lange termijn door jaarlijks een haalbaarheidstoets uit te laten voeren.

Het Pensioenfonds voert jaarlijks voor 1 juli een haalbaarheidstoets uit. Door middel van deze haalbaarheidstoets toont het Pensioenfonds aan dat de verwachte pensioenen de komende zestig jaar voldoet aan de gewekte verwachtingen. Pensioenfondsen moeten aantonen dat zij ook in een slecht-weersituatie aan de verwachtingen kan voldoen. Het Pensioenfonds heeft in 2018 weer een haalbaarheidstoets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat op lange termijn zowel vanuit de feitelijke financiële positie als vanuit een evenwichtssituatie wordt voldaan aan de ondergrenzen die het bestuur heeft vastgesteld (zie paragraaf 5.4). Toetsing op het premiebeleid en herstelcapaciteit geeft aan dat dit voldoende en haalbaar is.

Intern toezicht en verantwoordingsorgaan

Het bestuur van het Pensioenfonds heeft - conform de Pensioenwet en de daarin opgenomen eisen voor goed pensioenfondsbestuur - veel aandacht voor de opzet en inrichting van de organisatie, inclusief de interne beheersing.

In de statuten is vastgelegd hoe het bestuur omgaat met zijn rol en invulling geeft aan begrippen als goed bestuur, verantwoording en intern toezicht.

Het Pensioenfonds heeft een visitatiecommissie aangesteld (zie ook: *Intern toezicht*). De commissie heeft van het bestuur opdracht gekregen om jaarlijks een integrale visitatie te verrichten. De commissie heeft op 6 mei 2019 haar verslag gepresenteerd en besproken met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Een samenvatting hiervan, alsmede de reactie van het bestuur hierop treft u aan in bijlage 2.

Het Pensioenfonds heeft een verantwoordingsorgaan (zie ook: *Verantwoordingsorgaan*). Dit orgaan beoordeelt het handelen van het bestuur conform haar wettelijke taak.

Verslag van het verantwoordingsorgaan

1. Inleiding.

Het vernieuwde verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds Yara Nederland is ingesteld op 1 juli 2014. Dit naar aanleiding van de van kracht geworden en reeds aangevulde Wet versterking bestuur pensioenfondsen van 7 augustus 2013. Hiermee heeft het bestuur de bestuursstructuur van het fonds in overeenstemming gebracht met het Governance-model Pensioenfondsbestuur. Deze principes zijn erop gericht de kwaliteit, de zorgvuldigheid en de openheid van het pensioenfonds op een hoger plan te brengen.

In dit orgaan zijn op basis van onderlinge getalsverhouding de twee grootste belanghebbende groepen vertegenwoordigd. Te weten, de pensioengerechtigden en de deelnemende werknemers.

2. Bevindingen.

Het verantwoordingsorgaan heeft het oordeel over 2018 gebaseerd op de op OnePlace gedocumenteerde informatie en specifiek die over het jaar 2018. Dat betreft o.a. de bestuurdersnotulen, de notulen van de gehouden gezamenlijke vergaderingen met het bestuur en bijbehorende vergaderdocumenten. Tevens was het verantwoordingsorgaan aanwezig bij de voorbereidende vergadering met het bestuur over het jaarverslag 2018. Hier waren ook de accountant, certificerend actuaaris, leden van de visitatiecommissie en de compliance officer aanwezig.

2.1 Wijze van naleving principes voor Goed Pensioenfondsbestuur.

In het boekjaar 2018 bestond het bestuur uit leden van de belanghebbende groepen: de werkgever, de pensioengerechtigden en de vertegenwoordigers namens de deelnemende werknemers.

2.1.1 Uit de rapportage van de compliance officer blijkt dat de bestuursleden en alle betrokken personen de verklaring omtrent naleving ingevolge de nieuwe gedragscode van de Stichting Pensioenfonds Yara Nederland hebben ondertekend.

2.1.2 Herbenoeming bestuursleden.

De heer E. van der Sneppen was aftredend per 01-07-2018 en heeft zich opnieuw beschikbaar gesteld. Het verantwoordingsorgaan heeft ingestemd met een nieuwe termijn van vier jaar.

2.1.3 Verantwoordingsorgaan.

In juli 2018 heeft de in december 2017 gestarte kandidaatstelling, voor de in juli 2018 aftredende leden van het verantwoordingsorgaan vervolg gehad. Er waren geen nieuwe kandidaten voor een plaats in het verantwoordingsorgaan. Omdat alle aftredende leden ook weer verkiesbaar waren heeft het bestuur deze leden herbenoemd voor een periode van 4 jaar.

2.1.4 Visitatiecommissie.

In 2015 is het intern toezicht aangepast. Het bestuur heeft toen gekozen voor een visitatiecommissie afkomstig uit een externe organisatie. Hierdoor werd een kritisch onafhankelijke commissie gevormd. Het verantwoordingsorgaan is akkoord gegaan met het voorstel van het bestuur deze drie visitateurs van 2015 ook de visitatie over 2018 uit te laten voeren. Al is het verantwoordingsorgaan wel van oordeel dat de samenstelling in 2019 anders moet zijn. Het concept rapport van de visitatiecommissie is met het verantwoordingsorgaan, het bestuur en de visitatiecommissie besproken. De waardevolle bevindingen van de visitatiecommissie zijn meegenomen in het oordeel.

2.2 Financiële positie van het Pensioenfonds.

Met een dalende rente en negatieve beleggingsrendementen was de dekkingsgraad gezakt ten opzichte van het vorig jaar. Hierdoor was het vermogen gedaald. Des al niet te min is het Pensioenfonds toch in staat om over 2018 gedeeltelijk te kunnen indexeren.

2.3 Oordeel van de Accountant en de Certificerend Actuaris.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevindingen uit het actuariële rapport over 2018 meegewogen. Dat geldt ook voor de op- en aanmerkingen van de accountant, de visitatiecommissie en de compliance officer.

2.4 Communicatie.

Het Pensioenfonds speelt in op de scherpere regels voor pensioencommunicatie, onder meer door gelaagdheid aan te brengen in zijn communicatiemiddelen via bijvoorbeeld de website en de nieuwe email nieuwsbrief. Ook worden de 57 en 60 jarige deelnemers actiever benaderd om de financiële gevolgen van komende pensionering te verduidelijken. Helaas heeft het wisselen van pensioenuitvoerder de pensioenplanner het begeven.

3. Aanbevelingen.

3.1 Het verantwoordingsorgaan geeft het bestuur het advies om te volharden in het uitvoeren van de aanbevelingen van de visitatiecommissie en de compliance officer. Ook de waardevolle aanbevelingen van de actuaris en accountant mag het bestuur niet vergeten uit te voeren.

3.2 Ten aanzien van de communicatie beveelt het verantwoordingsorgaan het bestuur aan, door te gaan op de ingeslagen weg door iedereen uitgebreid te informeren en de pensioenplanner weer up- to date te maken.

3.3 Het verantwoordingsorgaan geeft het bestuur het advies om de aandacht aan het IT-risico en de bescherming van privacy gevoelige van de deelnemers van het Pensioenfonds vast te houden.

3.4 Het lijkt het verantwoordingsorgaan raadzaam de prestaties van de nieuwe pensioenuitvoerder Centric te monitoren.

4. Oordeel.

Op grond van de bevindingen is het oordeel van het verantwoordingsorgaan positief over het gevoerde beleid.

Voorzitter verantwoordingsorgaan
Tonny van Hoecke

Secretaris verantwoordingsorgaan
Theo van Duijn

Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt de leden van het verantwoordingsorgaan voor hun inzet. Het bestuur heeft de opmerkingen tot zich genomen en zal met de aanbevelingen rekening houden in haar uitvoering. De voortgang zal tijdens de periodieke vergaderingen met het verantwoordingsorgaan ter sprake komen.

Geschiktheid

Het Pensioenfonds besteedt de nodige aandacht aan kennis, competenties en professioneel gedrag van bestuursleden, andere (mede)beleidsbepalende personen en leden van andere pensioenfondsorganen. De manier waarop dit gebeurt, is vastgelegd in de statuten, de Governance nota, het geschiktheidsplan en de gedragscode. Het beleid zorgt voor het waarborgen van voldoende kennis, vaardigheden en professioneel gedrag van het bestuur opdat adequate sturing kan worden gegeven aan de processen en werkzaamheden van het Pensioenfonds.

Het bestuur laat zich - met het oog op specifieke deskundigheid - bijstaan door een adviserend actuaaris en zo nodig door andere adviseurs.

Elk pensioenfondsbestuur moet geschikt zijn op alle zeven door DNB geformuleerde geschiktheidsgebieden. De geschiktheidseisen zijn door de pensioenkoepels meer concreet gemaakt, door deze onder te verdelen in geschiktheidsniveau A en B. Alle bestuursleden dienen minimaal te voldoen aan geschiktheidsniveau A. Geschiktheidsniveau B omhelst een verdieping en verbreding op inhoudelijk, beleidsmatige en strategische vraagstukken.

In 2018 heeft het bestuur 2 verdiepingscursussen gehad die aansluiten met de onderwerpen en actualiteiten die bij een vergadering besproken worden. De onderwerpen waren:

- Juridisch: AVG Gegevensbescherming
- Risicomanagement: IT Cybercrime

Uit de geschiktheidsmatrix blijkt dat zowel collectief (het bestuur) als individueel op alle zeven geschiktheidsgebieden aan deze eisen wordt voldaan.

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft dit jaar in april 2018 een zelfevaluatie gehouden waarin de volgende zaken aan bod zijn gekomen:

- Functioneren van de individuele bestuursleden
- Functioneert van het bestuur als collectief orgaan
- Samenwerking met externe partijen

Naleving wet- en regelgeving

Ontwikkelingen in wet- en regelgeving wordt door het bestuur nauwgezet gevolgd. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving. Het afgelopen jaar zijn aan het Pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd.

In 2018 is de procedure datalekken n.a.v. Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) herijkt en opgenomen in de Governance nota.

Gedragscode

De gedragscode is geëvalueerd en opnieuw vastgesteld en ingevoerd. Deze gedragscode is bekend bij alle verbonden personen, waaronder bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan, deelnemers administrateur en andere, door het bestuur aangewezen personen. De verbonden personen verklaren jaarlijks schriftelijk aan de compliance officer de gedragscode na te leven. De compliance officer houdt toezicht op de uitvoering en effectiviteit van de gedragscode. Overtredingen van de gedragscode worden gemeld bij de compliance officer. In 2018 zijn geen overtredingen gemeld.

Klachten en geschillenregeling

Het Pensioenfonds heeft een klachten- en geschillenregeling. Een ieder die uit hoofde van de statuten of het pensioenreglement van het Pensioenfonds, pensioenaanspraken of pensioenrechten kan ontlenen of meent te kunnen ontlenen jegens het Pensioenfonds, kan zich in geval van een klacht of een geschil wenden tot het bestuur van het Pensioenfonds. Indien niet volledig aan de klacht wordt tegemoet gekomen, kan het bestuur dit geschil voorleggen aan de Ombudsman Pensioenen of aan de burgerlijke rechter.

De regeling bevat procedurele waarborgen die door het Pensioenfonds gevolgd zullen worden ter zake van de afhandeling van de klacht of geschil. Een en ander is vastgelegd in het Klachten- en geschillenreglement. In 2018 zijn geen klachten gemeld.

Incidenten- en klokkenluidersregeling

Het Pensioenfonds kent een Incidenten en klokkenluidersregeling die een procedure voor interne en externe meldingen van (potentiële) misstanden bevat en de afhandeling daarvan.

De regeling bevat waarborgen voor de bescherming van de verbonden persoon - de klokkenluider - die te goeder trouw melding maakt van (potentiële) misstanden. In 2018 zijn er geen misstanden geweest.

Beloning

De bestuursleden, met uitzondering van het gepensioneerd bestuurslid en de gepensioneerd leden verantwoordingsorgaan, ontvangen geen vergoeding van het Pensioenfonds voor het uitoefenen van hun functie. Kosten die het bestuur in redelijkheid maakt (bijvoorbeeld reiskosten, kosten bijwonen seminar) worden door het Pensioenfonds in redelijkheid vergoed. Vertegenwoordigers namens gepensioneerden in het bestuur ontvangen een maximale vergoeding van € 1.200,- per jaar en gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan een maximale vergoeding van € 500,- per jaar.

Toeziachthouders

In 2018 heeft het bestuur het herstelplan, haalbaarheidstoets, het pensioenreglement 1C, de statuten en de ABTN toegestuurd aan DNB.

Daarnaast heeft er correspondentie plaatsgevonden met betrekking tot:

- Vragenlijst niet-financiële risico's
- Vragenlijst IORP-II
- E-Herkenning t.b.v. inloggen e-line en DLR
- Uitvraag SWOT Missie-Visie en Strategie
- Uitvraag inschaling strategische risico's
- Toelichting beleid valutarisico/afdekking
- De herbenoemingen van de bestuursleden Eddy ten Berge en Eric v.d. Sneppen
- Implementatie van de nieuwe uitvoerder Centric (Plan van aanpak, risicomatrix, transitie en waarborgen continuïteit).

Op 24 april 2018 heeft een relatiebezoek met DNB op het bedrijfsterrein van Yara Sluiskil plaatsgevonden. Hierbij zijn de volgende zaken aan bod gekomen:

- Voortgang AVG
- Governance / Beleggingscommissie
- Toezicht / IRM
- Missie Visie Strategie

5.2 Uitbestedingsbeleid

Het Pensioenfonds heeft delen van haar bedrijfsprocessen uitbesteed aan andere partijen. Aan uitbesteding is voor het Pensioenfonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur van het Pensioenfonds heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen. Het bestuur van het Pensioenfonds is en blijft te allen tijde verantwoordelijk voor de beheersing van het door het Pensioenfonds te voeren beleid, ook voor het gedeelte van de werkzaamheden dat is uitbesteed. Het uitbestedingsbeleid van het Pensioenfonds is in overeenstemming met de relevante wet- en regelgeving met betrekking tot uitbesteding. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle bestaande en/of nieuwe uitbestedingsovereenkomsten gedurende de gehele looptijd van deze overeenkomsten. Voorgenomen, nieuwe of gewijzigde uitbestedingen komen volgens dit beleid tot stand.

In de uitvoering van haar kernactiviteiten, het administreren, beheren en uitbetalen van de pensioenen en het vermogensbeheer, staan zowel vertrouwelijkheid als maximale kwaliteit van de dienstverlening

voorop. De belangen van (gewezen) deelnemers, uitkeringsgerechtigden en overige belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat het Pensioenfonds delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden. Het doel van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van de continuïteit en de constante kwaliteit van de dienstverlening.

Het afgelopen jaar hebben er 2 fysieke meetings met Buck plaatsgevonden. Daarnaast is de SLA-rapportage van Buck doorgesproken, naast de lopende werkzaamheden en toekomstige ontwikkeling.

Voor de overgang naar Centric is de selectieprocedure gevolgd zoals dit is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid. Centric voldoet aan de eisen die gesteld worden aan een nieuwe uitvoerder.

Bij de implementatie van een nieuwe beleggingscategorie of bij het vervangen van een vermogensbeheerder wordt een managerselectietraject opgestart zoals dit is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid. Vermogensbeheerders op de short list worden uitgenodigd een presentatie te komen geven aan de beleggingscommissie, waarna de beleggingscommissie een advies voor de keuze uitbrengt aan het bestuur, die de uiteindelijke beslissing neemt over de keuze voor de nieuwe beleggingscategorie of nieuwe vermogensbeheerder.

5.3 Communicatiebeleid

Het Pensioenfonds wil een betrouwbare en professionele uitvoerder zijn. Het Pensioenfonds streeft naar transparantie en toegankelijkheid, met draagvlak bij deelnemers. Dit vraagt om goede, tijdige en duidelijke communicatie. De communicatie van het Pensioenfonds richt zich in de eerste plaats op verwachtingsmanagement bij de deelnemers: waar kunnen zij op rekenen en welke onzekerheden kent de pensioenregeling voor hen. Het Pensioenfonds zet daarbij eventgerichte communicatie in voor het gevraagde maatwerk in de Wet Pensioencommunicatie. Het Pensioenfonds kent een website: www.pensioenfondsyara.nl. Hierop kunnen de deelnemers algemene informatie vinden over het Pensioenfonds, de pensioenregeling en wat de deelnemer zelf moet doen. Daarnaast kunnen actieve deelnemers ook inloggen op een web-based pensioenplanner om inzicht te krijgen in hun pensioengegevens en de pensioenresultaten van hun te maken keuzes. Uiteindelijk is het doel dat deelnemers de aangeboden informatie over hun pensioenregeling actiever gaan gebruiken om hun financiële oude dag zelf goed te regelen. Daarnaast investeren we in de relatie tussen Pensioenfonds en deelnemer door te ontzorgen en transparant te zijn over de keuzes die gemaakt worden over hun pensioen. De communicatie-inspanningen van het Pensioenfonds zijn kostenefficiënt en passen bij de omvang van het Pensioenfonds. Vanzelfsprekend voldoet het Pensioenfonds aan de communicatie-eisen van de AFM.

Het Pensioenfonds beschikt over een Communicatiebeleidsplan, wat de langetermijnvisie van het Pensioenfonds geeft op het te voeren communicatiebeleid en de uitvoering daarvan. De uitvoering van dit beleid wordt jaarlijks vastgelegd in een Uitvoeringsplan Communicatie. Het communicatiebeleidsplan werd in 2017 herijkt voor een nieuwe periode van drie jaar.

De communicatie is in 2018 grotendeels uitgevoerd zoals in het Uitvoeringsplan Communicatie 2018 beschreven.

De e-nieuwsbrief werd dit jaar vier maal verstuurd. Verzending viel tweemaal na de geplande verzenddatum, vanwege onverwachte open punten die extra tijd vergden. Het bestuur heeft besloten de toetsing van klanttevredenheid bij gepensioneerden die werd overwogen, niet door te laten gaan. Een meer uitgebreide toetsing zal plaatsvinden in 2019.

Pensioenfonds Yara had voor 2018 aandacht ingepland voor 5 verschillende thema's. Over de verandering van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar werd in het eerste kwartaal aanvullende informatie gegeven, onder andere via een volledig herzien Pensioen 1-2-3. Het tweede thema, 'dataprivacy', werd behandeld in de e-nieuwsbrief. De nieuwe privacyregels zorgden voor onduidelijkheid over het beheer van het abonneebestand. Uiteindelijk hoefden geen nieuwe toestemmingen opgehaald te worden en kon het zorgvuldig opgebouwde en waardevolle abonneebestand in gebruik blijven. De geplande campagnes rond 'zorg voor nabestaanden' en het

UPO een geïntegreerd onderdeel geweest van diverse reguliere uitvoeringen.. De onderwerpen zijn gecombineerd tot extra aandacht voor het onderwerp in de e-nieuwsbrief en bij verzending van het UPO.

Deelnemers werden gewezen op de bedragen in het UPO over de situatie bij overlijden en hoe ze die kunnen inpassen in een goede financiële planning op dat vlak. Het vierde thema, 'verwachtingsmanagement', is daar ook mee verweven. In januari nam Buck in dat kader ook een verbeterde brievenset in gebruik en ging de verzending van verjaardagskaarten van start voor 57-plussers. Het laatste thema betreft de realisatie van een nieuw Nederlands pensioenstelsel. Vanwege de trage voortgang van de onderhandelingen, verviel dit voor 2018. De overgang naar de nieuwe uitvoerder Centric werd als actueel thema toegevoegd.

Het aantal E-nieuwsbrief abonnees is in 2018 gedaald van 1.018 naar 991 (mutaties vanwege non-deliverable). De communicatie over privacy lijkt niet tot extra veel opzeggingen te hebben geleid. In de administratieve brieven van Buck wordt vanaf januari 2018 het privé e-mailadres van aanstaande pensioengerechtigden en slapers opgevraagd t.b.v. de E-nieuwsbrief. De e-nieuwsbrief wordt goed gelezen. Het openingspercentage van bijna 50% en het doorklikpercentage van gemiddeld 32% liggen fors hoger dan gebruikelijk in de non-profit sector (22% respectievelijk 2%).

Er ligt een solide basis. Pensioenfonds Yara kiest er daarom voor in 2019 vooral verder te gaan op de ingeslagen weg. Actuele ontwikkelingen leiden tot een aantal nieuwe onderwerpen op de communicatie agenda. De overstap naar Centric zal gedurende het jaar wellicht extra berichtgeving triggeren. En in 2019 zal zeer waarschijnlijk het thema nieuw Nederlands pensioenstelsel eindelijk concreter op de agenda komen te staan. Daar zal dan in alle middelen aandacht aan gegeven worden. De verwerking van de IORP-II richtlijnen in Nederlandse wetgeving zal een aantal verplichte communicatieve aanpassingen tot gevolg hebben. Het is dit jaar ook weer tijd voor een toetsing van de effectiviteit en waardering van de communicatie.

Daarnaast wil het Pensioenfonds zich vooral blijven richten op verwachtingsmanagement, zowel wat betreft de persoonlijke situatie als wat betreft de financiële positie van het Pensioenfonds. De verjaardagskaarten over financiële planning en pensioengesprekken voor deelnemers die 57 jaar of ouder worden, hebben een blijvende plek in de middenmix. Om de informatie over het brede financiële plaatje completer te maken, wil het Pensioenfonds meer aandacht vragen voor het afstemmen van de Yara pensioenleeftijd op de individuele AOW-leeftijd.

5.4 Risicohouding (korte en lange termijn).

De risicohouding van het Pensioenfonds is de mate waarin het Pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het Pensioenfonds te realiseren en de mate waarin het Pensioenfonds de beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het Pensioenfonds. Dit wordt afgesproken met sociale partners en teruggekoppeld naar het verantwoordingsorgaan. De risicohouding van het Pensioenfonds komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de door het Pensioenfonds gekozen ondergrenzen in het kader van de haalbaarheidstoets.

Het bestuur heeft gekozen voor de volgende grenzen op lange termijn:

- Een gemiddeld pensioenresultaat van 90%.
- Een maximale afwijking van 20% in een slecht-weer-scenario

De risicohouding op korte termijn is gekoppeld aan de bandbreedtes rondom strategische normgewichten van de beleggingscategorieën en de economische ontwikkelingen. Dit resulteert in een bandbreedte om het vereist eigen vermogen van

- 5%-punt onder het vereist eigen vermogen
- 7%-punt boven het vereist eigen vermogen

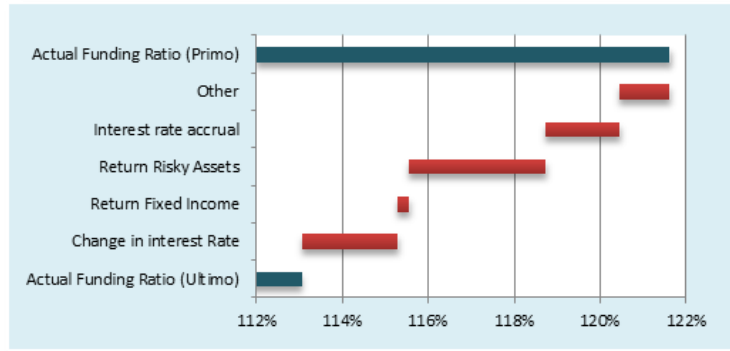
5.5 Financiële paragraaf

Samenvatting

In het boekjaar is de actuele dekkingsgraad gedaald van 121,6% naar 113,1%. Deze daling is grotendeels toe te schrijven aan het rendement van aandelen. Daarnaast heeft de daling van de rente hier ook negatief aan bijgedragen.

Zie hieronder de effecten op de actuele dekkingsgraad:

effecten op actuele dekkingsgraad YTD

Premiebeleid

De af te dragen premie betreft de gedempte kostendeekkende premie die wordt getoetst aan de (ongedempte) kostendeekkende premie. Onder deze (ongedempte) kostendeekkende premie wordt verstaan:

- De premie die actuarieel benodigd is in verband met de pensioenverplichtingen;
- De opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen, zoals bedoeld in artikel 132 van de Pensioenwet;
- De opslag die nodig is voor de uitvoeringskosten van het Pensioenfonds;
- Het saldo van de mutaties van de voorziening Aanvullend Arbeidsongeschiktheidspensioen (AAOP) in enig jaar door nieuwe toekenningen AAOP en door reactivering (niet zijnde overlijdensgevallen).

Ingaande 2016 geldt een demping op de kostendeekkende premie, behoudens het saldo van de mutaties van de voorziening AAOP, met de volgende maatregelen:

- De te gebruiken discontovoet is de uitkomst van:
 - de wettelijk toegestane maximaal gedefinieerde parameters passend bij de beleggingsmix van het Pensioenfonds;
 - een afslag voor de afgesproken maatstaven voor toeslagverlening (prijsinflatie voor gewezen deelnemers, aanspraak- en pensioengerechtigden en looninflatie voor de actieve deelnemers). Mocht de effectieve opslag in de premie voor toeslagbeleid niet hoger zijn dan de solvabiliteitsopslag over de nominale pensioenopbouw, dan geldt deze hogere solvabiliteitsopslag als percentage van de nominale lasten;
- De discontovoet is vastgesteld per 1 oktober 2015 op 2,3% en zal van toepassing zijn voor de periode 2016-2020, tenzij dwingende redenen een aanpassing vergen; De discontovoet wordt jaarlijks getoetst of deze nog toereikend is. Dit is laatst gebeurd in 2018.

Afhankelijk van de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds kan naast de gedempte kostendeekkende pensioenpremie een additionele premie worden geheven of een korting worden verleend.

Indien de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds ultimo boekjaar lager is dan 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad, zal een additionele bijdrage in rekening worden gebracht van:

- a. Het positieve verschil tussen 107% en de toeslagbeleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar voor bijstorting ten opzichte van de VPV ultimo boekjaar én
- b. 1/10 van het verschil tussen 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad en de toeslagbeleidsdekkingsgraad die minimaal op 107% wordt gesteld ingeval deze lager is.

Indien de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds ultimo boekjaar hoger is dan de premiekortingsgrens, zal korting op de premie of zelfs premierestitutie worden verleend. De korting op de premie bedraagt de middelen boven de premiekortingsgrens, maar maximaal een vijfde van de middelen boven de voor dat jaar vastgestelde bovengrens voor maximale toeslagverlening (2018: 124,0%). Premiekorting en premierestitutie is alleen mogelijk als de voorwaardelijke toeslagen zowel met betrekking tot de voorgaande tien jaar zijn verleend, als ook in de toekomst kunnen worden verleend, met inbegrip van de inhaalindexatie uit 2000 en 2001.

Uitvoeringskosten

Het Pensioenfonds vindt transparantie ten aanzien van uitbesteding belangrijk. Onderdeel daarvan is inzicht in de kosten, voor zover deze gegevens beschikbaar zijn.

De opslag voor de kostenvoorziening is door het bestuur het afgelopen kalenderjaar geëvalueerd. Hierbij veronderstelt het bestuur dat het Pensioenfonds bij het wegvallen van de werkgever niet zelfstandig zal blijven voortbestaan, maar zal worden geliquideerd binnen een tijdsbestek van 2 jaar. Uit deze evaluatie heeft het bestuur geconcludeerd dat de opslag toereikend is en geen aanpassing behoeft.

Administratieve uitvoeringskosten

De werkgevers hebben zich verbonden om alle kosten samenhangend met de administratie van het Pensioenfonds voor hun rekening te nemen.

	2018 EUR 000	2017 EUR 000
Personeelskosten toe te rekenen aan het fonds	94	89
Administratiekosten *	369	258
Advieskosten **	478	471
Lidmaatschappen	11	11
Kosten van AFM en DNB	35	35
Overige kosten	69	51
Totaal uitvoeringskosten	1.056	915

* Van de administratiekosten ad € 369.000 heeft een bedrag van € 50.000 betrekking op KPMG Accountants N.V. (2017: KPMG Accountants N.V. € 10.000). Naast het onderzoek naar de jaarrekening en jaarstaten is er geen samenloop met andere dienstverlening door KPMG.

** In de advieskosten zijn de advieskosten van vermogensbeheer inbegrepen.

De stijging van de administratiekosten is met name veroorzaakt door hogere advieskosten en de implementatiekosten inzake de overgang van de administratie naar Centric per 1 januari 2019.

	2018	2017
In Euro's per deelnemer	571	483

Vermogensbeheerkosten

De vermogensbeheerkosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Vermogens- beheerkosten EUR 000 2018	Vermogens- beheerkosten EUR 000 2017	Transactie- kosten EUR 000 2018	Transactie- kosten EUR 000 2017
Beheerkosten	1.724	1.452	0	0
Transactiekosten	0	0	200	264
Bewaarloon	0	8	0	0
Kosten opgenomen in de jaarrekening	1.724	1.460	200	264
In % van het beheerd vermogen	0,31%	0,27%	0,04%	0,05%

Risicoherverzekeringsovereenkomst

Per 1 januari 2015 heeft het bestuur een gewijzigde herverzekeringsovereenkomst met Delta Lloyd (thans Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij. N.V.) afgesloten. Het Pensioenfonds heeft de risico's van overlijden (van de actieve deelnemers) en arbeidsongeschiktheid herverzekerd. Bij bepaling van de risicokapitalen bij overlijden wordt rekening gehouden met een rekenrente van 2,5% en een eigen behoud van € 100.000.

Op basis van deze herverzekeringsovereenkomst heeft het Pensioenfonds contractueel recht op een winstdeling op technische grondslagen. De technische winstdeling vindt plaats over een 5-jarige periode. Aan het eind van de 5-jarige periode wordt het saldo van de resultaten op technische grondslagen over die 5-jarige periode bepaald. Een positief saldo komt voor 25% beschikbaar aan het Pensioenfonds. Het overige deel is beschikbaar voor de verzekeraar. Een negatief saldo komt volledig voor rekening van de verzekeraar.

5.6 Financiële positie en herstelplan (nFTK)

In 2018 hebben de beleidsdekkingsgraad, toeslagbeleidsdekkingsgraad, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

Beleidsdekkingsgraad

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Hierbij wordt in de berekening de eventuele bijstorting van de sponsor per ultimo kalenderjaar meegenomen. Per 31 december 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 119,0%.

In onderstaande tabel is de totstandkoming van de beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 weergegeven:

Feitelijke (actuele) dekkingsgraad per	
Januari 2018	122,3%
Februari 2018	121,0%
Maart 2018	118,3%
April 2018	120,1%
Mei 2018	119,2%
Juni 2018	118,6%
Juli 2018	120,7%
Augustus 2018	119,6%
September 2018	120,4%
Oktober 2018	117,3%
November 2018	116,8%
December 2018	113,1%
Beleidsdekkingsgraad (gemiddelde)	119,0%

Toeslagbeleidsdekkingsgraad

Voor de berekening van de toeslagbeleidsdekkingsgraad wordt de beleidsdekkingsgraad, exclusief de bijstortingsverplichting van de werkgever, gecorrigeerd met de bestemmingsreserve AAOP ten bedrage van € 1.207.000. Daardoor komt de toeslagbeleidsdekkingsgraad per ultimo 2018 uit op 118,7%.

Minimaal vereist eigen vermogen

De Pensioenwet bepaalt dat fondsen dienen te beschikken over een minimaal vereist eigen vermogen. Het minimaal vereist eigen vermogen is bedoeld voor algemene risico's. Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt per 31 december 2018 105%.

Vereist eigen vermogen

Het Vereist Eigen Vermogen (VEV) is gedefinieerd als het eigen vermogen waarbij met 97,5% zekerheid het Pensioenfonds over een periode van één jaar tenminste over waarden beschikt ter hoogte van de TV. Het vereist eigen vermogen aan het eind van het boekjaar is als volgt samengesteld:

Risico-categorie	Strategisch EUR 000	Actueel EUR 000
S1 Renterisico	17.541	17.298
S2 Zakelijke waarden	67.816	66.419
S3 Valutarisico	18.111	18.088
S5 Kredietrisico	32.949	33.003
S6 Verzekeringstechnisch risico	13.774	13.774
S10 Actief beheer risico	4.252	4.150
Diversificatie (correlatie-effect)	(53.564)	(53.224)
Totaal vereist eigen vermogen	100.879	99.508

Het Pensioenfonds maakt gebruik van het standaardmodel van DNB. Het standaardmodel van DNB is uitgewerkt in de Regeling Pensioenwet, alsmede verder toegelicht in het Open Boek van DNB. Voor de toetsing van de financiële positie wordt het VEV ultimo 2018 vastgesteld op het VEV volgens de strategische beleggingsmix

Herstelplan

Per 1 januari 2019 lag de beleidsdekkingsgraad onder het vereist eigen vermogen. Omdat er sprake is van een reservetekort was het Pensioenfonds verplicht een herstelplan in te dienen bij DNB.

Het Pensioenfonds heeft op 19 maart 2019 het herstelplan ingediend bij DNB. In het herstelplan heeft het Pensioenfonds aangegeven dat de premie inclusief de bijstortingsverplichting van de sponsor zoals overeengekomen in de uitvoeringsovereenkomst wordt ingezet om binnen de gestelde termijn het vereist eigen vermogen te behalen. Hieruit blijkt dat het vermogen van het Pensioenfonds binnen de maximum gestelde termijn van 11 jaar boven het Vereist Eigen Vermogen uitkomt. In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken meegenomen. De financieringsafspraken met werkgever zijn dusdanig dat korten van pensioenaanspraken op het moment niet mogelijk is. De Nederlandsche Bank heeft op 23 mei 2019 haar instemmingsbeschikking afgegeven.

Jaar	Verwachte actuele DG volgens herstelplan Per ultimo jaar	Werkelijke actuele DG Per ultimo jaar
2017	112,9%	121,6%
2018	115,2%	113,1%
2019	114,5%	
2020	116,7%	
2021	118,6%	
2022	120,1%	
2023	121,3%	
2024	122,4%	
2025	123,3%	
2026	124,1%	
2027	124,8%	
2028	125,4%	

5.7 Beleggingsparagraaf

Ontwikkelingen financiële markten

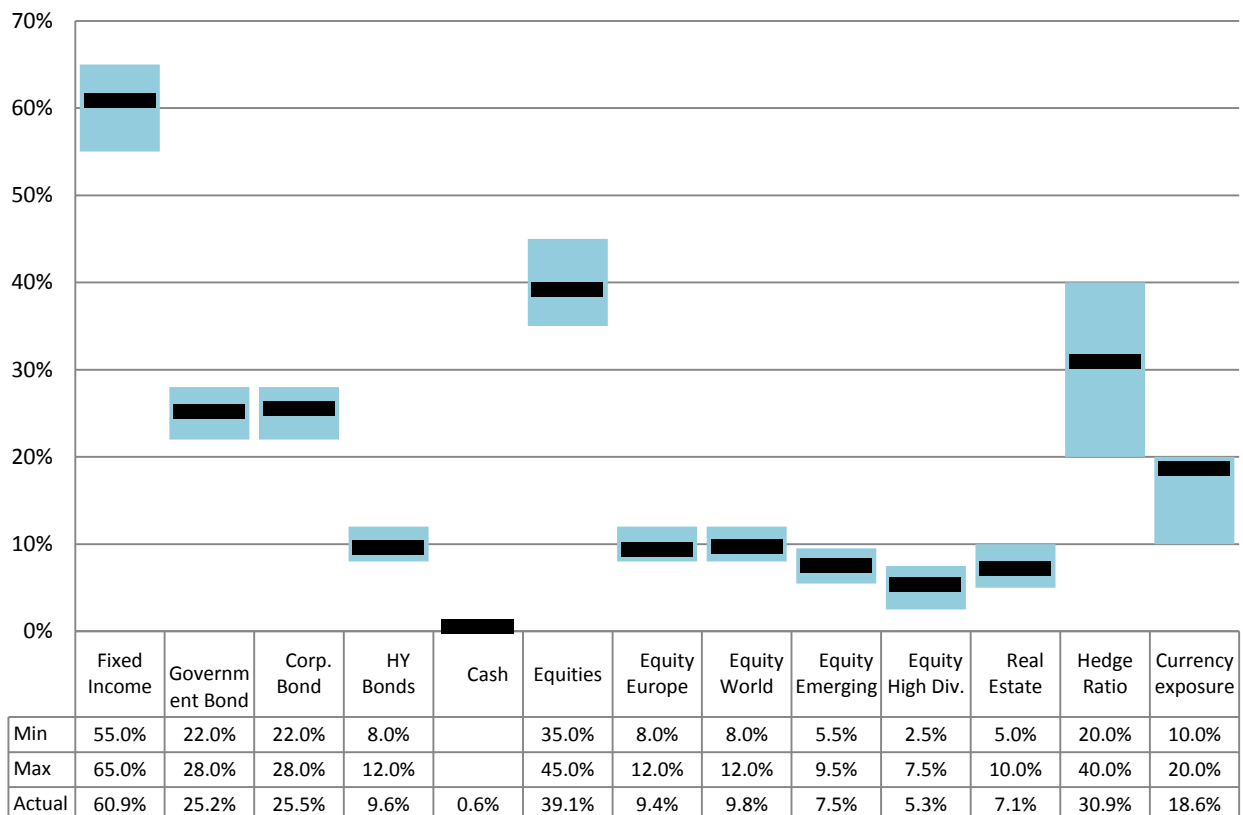
In 2018 groeide de wereldwijde economie, maar wel minder hard in vergelijking met 2017. Daarnaast was de groei per regio sterk verschillend. Tekenen van vertraagde wereldwijde economische groei leidden tot een toename van volatiliteit op financiële markten. De kans neemt toe dat inflatie verder zal oplopen.

- In de Verenigde Staten werd de economie door belastingverlagingen voor bedrijven flink gestimuleerd, maar tegelijkertijd ontstond de angst dat de sterke groei tot inflatie kon leiden. Een tweede bron voor onzekerheid in het groeibeeld was de dreigende handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en haar belangrijkste handelspartners. Verdere escalatie van het handelsconflict zou kunnen leiden tot verder oplopende volatiliteit.
- Economische cijfers in de eurozone vielen tegen. Zorgen over de houdbaarheid van economische groei en de uitslag van de Italiaanse verkiezingen leidden tot onrust op de financiële markten. Hoewel de inflatie nog altijd laag is, kondigde de ECB aan het opkoopprogramma van staats- en bedrijfsobligaties na september te halveren en aan het eind van het jaar helemaal stop te zetten. De ECB gaat ervan uit dat de inflatie geleidelijk richting de 2% zal gaan.
- Opkomende markten worstelden met een sterker wordende dollar, stijgende rente en een escalierend handelsconflict. Landen met een zwakke handelsbalans en hoge schulden, waaronder Turkije en Argentinië, hadden hier met name last van.

Portefeuille invulling

Het Pensioenfonds belegt in diverse beleggingscategorieën waarbij het beheer is uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. In onderstaande tabel is een overzicht van de beleggingscategorieën opgenomen waarin het fonds belegt, met bijbehorend gewicht in de portefeuille.

Overview actuele versus strategische asset allocation

Beleggingsresultaat 2018

De verdeling van de beleggingsmix, alsmede de behaalde resultaten over 2018 zijn opgenomen in het volgende overzicht:

Portefeuille 2018	ISIN	Rendement 2018	Benchmark 2018	Gehanteerde Benchmark
Obligaties				
Nationale Nederlanden				
- Collateralized Bond Fund	NL0010489316	0,41%	0,26%	iBoxx € Collateralized
- Sub-Sovereign Bond Fund	NL0010489381	-0,05%	0,14%	iBoxx Euro Sub-sovereign Index
- Sovereign Bond Fund	NL0001130481	0,76%	1,20%	iBoxx € Sovereigns & Sub-Sovereigns Index
- Sovereign LT Bond Fund	NL0001130499	1,44%	1,63%	iBoxx € Sub & Sovereign 5+ ex BBB Index
- Sovereign XLT Bond Fund	NL0010489365	3,39%	3,57%	iBoxx € Sub & Sovereign 15+ AAA/AA Index
- Green Bond Fund	LU1365052627	0,29%	-0,13%	Bloomberg Barclays MSCI Euro Green Bond Index
Nordea				
- European Corporate Bond Fund	LU0393798565	-1,42%	-1,13%	BOFA ML EMU Corporate Bond Index
Pimco				
- Global High Yield Bond Fund	IE00B2R34Y72	-5,04%	-4,41%	BOFA ML BB-B Developed Markets HY Constrained Index
Aandelen				
Vanguard				
- European Stock Index Fund	IE0007987708	-10,32%	-10,57%	MSCI Europe Net Total Return Index
- Global Stock Index Fund	IE00B03HD316	-9,36%	-9,38%	MSCI World 100% Hedged to EUR Net Total Return Index
- Emerging Market Stock Index Fund	IE0031786142	-10,55%	-10,27%	MSCI EM Daily Net TR EUR
Kempen				
- Global High Dividend Fund	NL0006089229	-4,57%	-4,10%	MSCI World Total Return index Net
Vastgoed				
Kempen				
- European Property Fund	NL0009296649	-7,84%	-6,72%	FTSE EPRA/NAREIT Developed Euro Index
BNP				
- Parvest Real Estate Sec Europe IC	LU0283406642	1,63%	-1,45%	FTSE EPRA NAREIT Europe (25% UK Capped) 8/32 (NR)
• Real Estate Value Add Europe Adis		10,73%	n.v.t.	
Altera				
- Altera Winkels portefeuille		6,30%	n.v.t.	
- Altera Woningen portefeuille		14,89%	n.v.t.	
Totaal		-3,36%	-3,22%	

2018 was een tegenvallend beleggingsjaar. De jaarrendementen van de meeste beleggingscategorieën waren negatief. Uitzonderingen waren de staats obligaties en niet-beursgenoteerd vastgoed. Deze behaalden een positief resultaat. Aandelen in zowel ontwikkelde als opkomende markten gingen in het vierde kwartaal onderuit. De kredietobligaties rendeerden door gestegen risico-opslagen ook negatief.

Het gezamenlijk rendement van de vermogensbeheerders komt over 2018 uit op -3,36%, hetgeen onder de gehanteerde benchmark van -3,22% ligt.

Terugblik op beleggingsbeleid 2018

Het Pensioenfonds voert een beleid met als doelstelling om de toevertrouwde middelen zo goed mogelijk te beleggen. Hierbij spelen veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie een belangrijke rol. Het beleggingsbeleid is gebaseerd op een Asset Liability Management studie die werd uitgevoerd in 2017 en waarin onderzoek is gedaan naar de optimale afstemming van de beleggingen ten opzichte van de lange termijn pensioenverplichtingen.

In 2018 is het valutabeleid, het beleid rondom blootstelling aan schommelingen in wisselkoersen, in meer detail uitgewerkt en verbijzonderd naar blootstelling per beleggingscategorie. Vastgesteld is het streefniveau van de totale blootstelling op portefeuille niveau en een bandbreedte die ook in de monitoring van de beleggingen op kwartaalbasis is opgenomen.

Verder heeft in 2018 de evaluatie van het beursgenoteerd vastgoed mandaat er toe geleid dat, op basis van een selectietraject, het mandaat is ondergebracht bij een andere vermogensbeheerder. De transitie heeft in november plaatsgevonden.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Pensioenfonds Yara hecht veel waarde aan mensenrechten, milieu en duurzaamheid en belegt daarom het vermogen op een maatschappelijk verantwoorde manier.

De activiteiten van het Pensioenfonds op het gebied van duurzaamheid en behoorlijk bestuur vormen voor het Pensioenfonds geen doel op zichzelf, maar zijn randvoorwaardelijk. Uitvoering van het beleid van het Pensioenfonds op deze gebieden wordt steeds getoetst aan haar primaire verantwoordelijkheid om een optimaal rendement te genereren in het belang van de belanghebbenden bij het Pensioenfonds. Daar waar er geen nadelen op verwacht rendement en risico zijn, zal het Pensioenfonds een voorkeur hebben voor milieuvriendelijke, sociale en governance vriendelijke beleggingen. Het Pensioenfonds belegt uitsluitend in beleggingsfondsen via externe vermogensbeheerders. Bij de keuze van de beleggingsfondsen wordt rekening gehouden met duurzaamheidsaspecten als milieu en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Bij de selectie van externe vermogensbeheerders wordt onder andere gekeken of de betreffende vermogensbeheerder de Principles for Responsible Investment (PRI) heeft ondertekend en op welke wijze zij invulling geeft aan verantwoord beleggen.

Alle externe vermogensbeheerders hebben zich geconformeerd aan de Principles for Responsible Investment (PRI) en/of de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB).

De PRI zijn internationale normen voor vermogensbezitters en vermogensbeheerders die in hun beleggingsproces rekening willen houden met milieu, maatschappij en goed bestuur. Door de PRI toe te passen brengen beleggers ook in belangrijke mate hun doelstellingen in overeenstemming met de doelstellingen van de maatschappij als geheel.

De GRESB is een onafhankelijke, wetenschappelijke benchmark die het duurzaamheidsbeleid van vastgoedfondsen en –portefeuilles wereldwijd beoordeelt.

Vermogensbeheerder	GRESB	PRI
Altera Vastgoed NV	✓	✓
BNP Paribas Investment Partners	✓	✓
Nationale Nederlanden Investment Partners		✓
Kempen Capital Management NV		✓
Pimco		✓
The Vanguard Group, Inc.		✓
Nordea Investment Funds SA		✓

In 2018 is voor de passief beheerde aandelen portefeuille in ontwikkelde markten besloten om deze in een SRI (Social Responsible Investing) variant bij dezelfde vermogensbeheerder onder te brengen. Naast verbeterde fiscale efficiëntie, is de investeringsbenadering binnen dit beleggingsfonds gericht op het integreren van maatschappelijk verantwoorde overwegingen in de aandelenselectie.

5.8 Pensioenparagraaf

Karakterisering pensioenregeling

Algemeen

Alle werknemers die voor 1 augustus 2014 in dienst waren van de werkgever en die de leeftijd van 21 jaar bereiken zijn als deelnemer in de pensioenregeling opgenomen. Voor alle deelnemers wordt een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een wezenpensioen verzekerd.

- Vaststelling van het pensioen vindt plaats volgens het zogenaamde "middelloonsysteem". De pensioenleeftijd is 68 jaar met de mogelijkheid tot vervroegde pensionering vanaf 60 jaar.
- Het opbouwpercentage van de middelloonregeling is 1,875% per jaar tot een salarissgrens van € 105.075.
- Franchise bedraagt € 13.344 per jaar in 2018.

Toeslagverlening

De opgebouwde pensioenaanspraken voor actieve deelnemers worden voorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. de Yara Sluiskil CAO-loonindex.

De ingegane en premievrije pensioenen worden voorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. het prijsindexcijfer van alle huishoudens over de maand oktober t.o.v. de maand oktober vorig jaar, zoals gepubliceerd door het CBS.

De toekenning van de toeslagverlening is voorwaardelijk; er is geen recht op deze aanpassing. Er zal alleen toeslagverlening plaats kunnen vinden, voor zover dit toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat de financiële positie van het Pensioenfonds zodanig is dat het te verlenen toeslagpercentage ook naar verwachting in de toekomst uitgekeerd zal kunnen worden.

Het ingegane arbeidsongeschiktheidspensioen wordt onvoorwaardelijk geïndexeerd o.b.v. de Yara Sluiskil CAO-loonindex.

Voor de berekening van de toeslagbeleidsdekkingsgraad wordt de beleidsdekkingsgraad gecorrigeerd met de bestemmingsreserve AAOP ten bedrage van € 1.207.000 (2017: € 1.340.000).

Afhankelijk van de toeslagbeleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar, wordt er gekeken in hoeverre er ruimte is voor de voorwaardelijke indexatie. Hierbij hanteert het bestuur het volgende beleid:

Toeslagbeleidsdekkingsgraad	Toeslagverlening
Lager dan 110%	Nihil
Tussen 110% en bovengrens	Toeslagverlening naar rato
Boven bovengrens	Volledige toeslagverlening + eventueel inhaaltoeslagen

Ultimo 2018 bevond de toeslagdekkingsgraad zich boven de 110%. De bovengrens is voor 2018 bepaald op 124%. Als gevolg hiervan heeft het bestuur in haar vergadering van 4 juni 2019 besloten een gedeeltelijke indexatie te verlenen van 1,72% voor actieven en 1,31% voor ingegane en premievrije pensioenen.

Overzicht niet-verleende netto indexaties 2000-2018:

Jaar	Actieven		Gewezen deelnemers, partners en pensioengerechtigden	
	Per jaar	Cumulatief	Per jaar	Cumulatief
2000	0,00%	0,00%	1,14%	1,14%
2001	0,00%	0,00%	4,05%	5,19%
2008	3,50%	3,50%	2,78%	7,97%
2009	0,63%	4,13%	0,30%	8,27%
2010	2,00%	6,13%	1,57%	9,84%
2011	2,25%	8,38%	2,63%	12,47%
2012	1,03%	9,41%	1,31%	13,78%
2014	1,71%	11,12%	0,72%	14,50%
2015	2,00%	13,12%	0,63%	15,13%
2016	1,50%	14,62%	0,42%	15,55%
2017	0,73%	15,35%	0,48%	16,03%
2018	(*) 1,03%	16,38%	(*) 0,79%	16,82%

* Deze niet verleende toeslag vloeit voort uit de tijdens de bestuursvergadering van 4 juni 2019 vastgestelde toeslag.

De niet-verleende indexatie over 2000 en 2001 is enkel van toepassing voor gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen partners die destijds onder pensioenregeling 1A vielen.

5.9 Actuariële Paragraaf

Technische analyse 2018	EUR 000
Wijziging rentetermijnstructuur	-17.557
Benodigde intrest risico fonds	1.228
Directe beleggingsopbrengsten	2.007
Indirecte beleggingsopbrengsten	-19.027
Kosten vermogensbeheer	-1.924
Resultaat op beleggingsopbrengsten	-35.273
Pensioenopbouw/-premie risico fonds	-9.640
Ontvangen bijdragen (regulier)	8.336
Risico herverzekering	-365
Risico koopsom overlijden	-130
Risico koopsom arbeidsongeschiktheid	-244
Resultaat op premies	-2.043
Resultaat op waardeoverdrachten	-17
Resultaat op kosten	426
Resultaat op uitkeringen	19
Resultaat op langlevenrisico	-1.482
Resultaat op kortleven	1.118
Resultaat herverzekering	667
Resultaat op sterfte	303
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-592
Actuarieel resultaat op mutaties	-182
Resultaat op toeslagverlening	4.845
Wijziging technische grondslagen	3.938
Andere oorzaken	230
Totaal	-38.036

Premiespecificatie 2018:

	Feitelijke premie	Kostendeekkende premie	Gedempte kostendeekkende premie
	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	4.841	10.151	4.841
Kostenopslag pensioenbeheer	0	0	0
Solvabiliteitsopslag	1.016	2.132	1.016
Opslag voorwaardelijke opbouw	2.479	0	2.479
Bijstorting werkgevers uit hoofde van de Uitvoeringsovereenkomst	0	0	0
Totaal premiebijdragen	8.336	12.283	8.336

Aanbevelingen van de actuaris over boekjaar 2018

Nieuwe uitvoerder

Per 1 januari 2019 is het pensioenfonds overgestapt naar een nieuwe uitvoerder (Centric). Met de overgang naar een nieuwe uitvoerder liggen verschillende gevaren op de loer, waaronder het verloren gaan van gegevens over het verleden, alsmede het ontstaan van verschillen in de waardering van de verplichtingen op overgangsmoment. Wij raden aan om een transitiedocument op te maken, waarin aangetoond wordt dat als gevolg van de overstap er geen onverklaarbare verschillen ontstaan in de eindstand van de technische voorziening per ultimo 2018 en de beginstand van de voorziening per 1 januari 2019.

5.10 Risico's en beheersing risico's

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van risico's.

Daarbij heeft het bestuur bovendien grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's. In 2017 heeft het bestuur zijn risicoanalyse geactualiseerd. De uitkomsten van deze analyse vormen mede de basis voor het beleid van het fonds voor de komende jaren. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van het fonds

Risico	Risicogrens	Per 31 december 2018
S1 Renterisico	Renteafdekking van 30%	Feitelijke afdekking van 30,9% d.m.v. langlopende vastrentende stukken
S2 Zakelijke waarden	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	Portefeuille ligt binnen vastgestelde bandbreedtes. D.m.v. monitoring vindt tijdige bijstelling (rebalancing) plaats
S3 Valutarisico	Afdekking van minimaal 80% van de beleggingsportefeuille, met een streefniveau van 85%.	18,6% van de totale beleggingsportefeuille is niet afgedekt. Dit betreft met name risico met betrekking tot de Amerikaanse Dollar, de Engelse Pound en de Hong Kong Dollar.
S4 Grondstoffenrisico	Geen grondstoffenrisico	Geen participatie
S5 kredietrisico	Tegenpartijen zijn gerenommeerde partijen. Niet uitlenen van stukken (security lending), tenzij voldoende afdekking.	Het tegenpartijrisico wordt periodiek gemonitord en banktegoeden minimaal aangehouden.
S6 Verzekeringstechnisch risico	Toepassing actuele informatie over overlevingskansen, geen risico's uit hoofde van arbeidsongeschiktheid, kort leven	Wordt gebruik gemaakt van meest recente AG-prognosetafel (Prognosetafel AG2018, met correcties voor ervaringssterfte (Towers Watson Ervaringssterftemodel 2018 Individueel). Overlijdensrisico en arbeidsongeschiktheidsrisico is herverzekerd.
S7 Liquiditeitsrisico	Geen liquiditeitsrisico	De liquiditeitsontwikkeling is zodanig dat het fonds geen liquiditeitsrisico loopt.
S8 Concentratierisico	Geen concentratierisico	Voldoende spreiding in de aard en kenmerken van beleggingen en/of tegenpartijen.
S9 operationeel risico	Geen operationeel risico	Contracten en service level agreements met uitvoerder en vermogensbeheerder ingericht.
S10 Actief beheer risico	Het risicoscenario voor actief beheer risico in het standaardmodel is voornamelijk alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing	Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het actief beheer risico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt.

Crisisplanning

Het bestuur van het Pensioenfonds heeft een financieel crisisplan opgesteld. Dit financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het Pensioenfonds kan inzetten, indien de beleidsdekkingsgraad zich (bijna) bevindt op kritische waarden. Het financieel crisisplan maakt deel uit van de beschrijving van de beheerste en integere bedrijfsvoering in de zin van artikel 143 van de Pensioenwet. Dit financieel crisisplan is onderdeel van de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN).

Het Pensioenfonds acht het van groot belang om te voorkomen dat het in een crisissituatie terecht komt. Samengevat hanteert het Pensioenfonds de volgende maatregelen:

- Een beleggingsbeleid volgens het prudent-person beginsel dat past bij een acceptabele kans op dekkingstekort. Ten minste eens in de drie jaar onderzoekt het Pensioenfonds door middel van een ALM-studie of het financiële beleid van het Pensioenfonds nog voldoende robuust is om haar doelstelling met voldoende zekerheid te kunnen nakomen;
- Zorgvuldige monitoring van financiële positie en risico's;
- Betrokkenheid van de onderneming en Yara International ASA in de monitoring van de financiële positie en risico's.
- Het Pensioenfonds stelt in overleg met sociale partners de risicohouding op. Deze risicohouding is de basis voor de jaarlijkse haalbaarheidstoets;
- Er worden geen toeslagen verleend indien er sprake is van een toeslagbeleidsdekkingsgraad op jaareinde die onder de toeslagdrempel van 110% ligt (gemeten op een toeslagbeleidsdekkingsgraad vóór bijstorting van de onderneming). Er wordt geen of een beperkte toeslag verleend indien er sprake is van een toeslagbeleidsdekkingsgraad op jaareinde die weliswaar boven de toeslagdrempel ligt, maar onder de bovengrens voor het toeslagbeleid (in paragraaf 10.4 de ABTN is een meer uitgebreide beschrijving van het toeslagbeleid opgenomen);
- Er vindt een additionele bijdrage van de onderneming plaats als – op basis van de toeslagbeleidsdekkingsgraad - de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds op jaareinde lager is dan 5 %-punt onder de vereiste dekkingsgraad. Door deze bijstorting zal er nooit gedurende lange tijd sprake zijn van een dekkingstekort, waardoor aanspraken gekort zouden moeten worden. De bijstortingsverplichting is beschreven in artikel 3 lid 6 van de uitvoeringsovereenkomst;
- In bijzondere situaties kan het bestuur besluiten tot aanpassing (of tijdelijke afwijking) van het beleggingsbeleid.

5.11 Toekomstparagraaf

IORP-II

Per 13 januari 2019 is de Europese richtlijn 2016/2341 van 14 december 2016, ook wel IORP-II genoemd, van kracht geworden. Het doel van de richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van de tweede pijler pensioenen in de Europese Unie. In de richtlijn zijn onder andere algemene regels opgenomen ten aanzien van:

- a. De governance van een pensioenfonds, zoals over risicobeheer, accounting, risico-evaluaties en verslaglegging;
- b. De informatieverstrekking door het pensioenfonds aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- c. De procedure bij een grensoverschrijdende collectieve waardeoverdracht;
- d. Toezicht op pensioenfondsen.

Het bestuur heeft in 2018 tijdens diverse bestuursvergaderingen de implementatie van IORP-II besproken.

Op basis van het wettelijk kader, de uitspraken van DNB en de uitspraken van de Pensioenfederatie heeft het bestuur besloten om de sleutelfuncties als volgt in te richten:

Risicobeheer	Een bestuurslid
Actuariële functie	Certificerend actuaaris
Interne audit	Een bestuurslid

Het bestuur heeft DNB middels een e-mail in kennis gesteld van de (waarnemende) sleutelfunctiehouders, te weten M. Zwijns voor risicobeheer en M. Vereecken voor Interne audit. Het bestuur werkt in haar geschiktheidsplan nog verder uit op welke wijze de waarnemende sleutelfunctiehouders hun kennis, vaardigheden en competenties, die benodigd zijn voor de betreffende sleutelfuncties, verder kunnen vergroten.

IT Beleid

In 2018 is gestart met een inventarisatie van de IT-keten van Pensioenfonds Yara en de IT Impactanalyse voor de aspecten beschikbaarheid, integriteit, vertrouwelijkheid en aanpasbaarheid over de IT-domeinen bestuursomgeving, pensioenbeheer en vermogensbeheer. Het doel was enerzijds kennis en inzicht te verhogen en anderzijds input te verzamelen voor het leggen van de juiste accenten. In 2019 zal dit verder worden doorgezet en zal o.b.v. de uitkomsten het IT beleid worden opgesteld.

Communicatie

In het jaar 2019 worden er polls en interviews gehouden met deelnemers om te onderzoeken en inventariseren hoe onze communicatie wordt ervaren en of men tevreden is over onze wijze van communiceren.

Algemeen

Het bestuur houdt nauwlettend de ontwikkelingen in de gaten met betrekking tot het nieuwe pensioenstelsel en premie. De impact op ons Pensioenfonds zal tijdig worden onderzocht.

Sluiskil, 4 juni 2019

P. Vlaeminck, voorzitter

P.J. van der Ploeg, bestuurslid

E. ten Berge, bestuurslid

M. Vereecken, bestuurslid

M. Zwijns, secretaris

E. van der Sneppen, bestuurslid

6. Jaarrekening 2018

6.1 Balans per 31 december 2018

na bestemming van saldo van baten en lasten

	toelichting	<u>31.12.2018</u> EUR 000	<u>31.12.2017</u> EUR 000
<u>ACTIVA</u>			
Beleggingen voor risico van het Pensioenfonds	7.5.1		
Vastgoed beleggingen		38.600	39.747
Aandelen		172.784	189.346
Vastrentende waarden		<u>325.562</u>	<u>334.471</u>
		536.946	563.564
 Langlopende vorderingen	7.5.2	2.949	2.949
 Vorderingen	7.5.3	410	484
 Liquide middelen	7.5.4	1.326	946
		<u>541.631</u>	<u>567.943</u>
 <u>PASSIVA</u>			
Reserves	7.5.5		
Algemene reserve		61.537	99.440
Bestemmingsreserve		<u>1.207</u>	<u>1.340</u>
		62.744	100.780
 Technische voorzieningen	7.5.6		
Voorziening pensioenverplichting eigen risico		476.077	464.965
Voorziening pensioenverplichting herverzekerd		0	4
Voorziening AAOP		<u>1.614</u>	<u>1.158</u>
		477.691	466.127
 Kortlopende schulden	7.5.7	1.196	1.036
		<u>541.631</u>	<u>567.943</u>

6.2 Staat van baten en lasten 2018

	toelichting	<u>2018</u> EUR 000	<u>2017</u> EUR 000
Baten			
Premiebijdragen	7.8.1	8.336	8.212
Beleggingsresultaten	7.8.2	-18.944	35.102
Overige baten		0	0
		<u>-10.608</u>	<u>43.314</u>
Lasten			
Pensioenuitkeringen	7.8.3	-16.638	-15.432
Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor rekening van het Pensioenfonds			
• Pensioenopbouw		-9.405	-10.029
• Toeslagverlening		-4.493	0
• Rentetoevoeging		1.224	1.037
• Pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		16.470	15.296
• Wijziging rentetermijnstructuur		-17.540	5.391
• Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen		3.466	-237
• Overgenomen pensioenverplichtingen		-262	0
• Overige wijzigingen		-572	-435
Wijziging voorziening AAOP voor rekening van het Pensioenfonds			
• Pensioenopbouw		0	-42
• Toeslagverlening		-2	3
• Rentetoevoeging		4	3
• Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen		168	0
• Wijziging rentetermijnstructuur		-17	1
• Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen		-16	0
• Resultaat op kanssystemen		0	284
• Overige wijzigingen		-593	-59
Saldo herverzekering	7.8.4	399	16
Saldo overdrachten van rechten	7.8.5	381	0
Overige lasten	7.8.6	<u>-2</u>	<u>-21</u>
Saldo van baten en lasten		<u>-38.036</u>	<u>39.090</u>

6.3 Kasstroomoverzicht 2018

	toelichting	2018 EUR 000	2017 EUR 000
Ontvangen premies		8.478	46.250
Ontvangen waardeoverdrachten		381	0
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars		732	271
Betaalde pensioenuitkeringen		-16.609	-15.432
Betaalde waardeoverdrachten		0	0
Betaalde premies herverzekering		-118	-473
Saldo overige kasstromen uit hoofde van pensioenactiviteiten		-14	11
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		-7.150	30.627
Verkopen en aflossingen van beleggingen		67.772	42.604
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		1.883	2.445
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen		-62.379	-76.289
Betaalde kosten van vermogensbeheer		254	250
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten		0	-49
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		7.530	-31.039
Mutatie geldmiddelen		380	-412
Stand per 1 januari		946	1.358
Stand per 31 december		1.326	946

7. Toelichting balans en de rekening van baten en lasten

7.1. Algemeen

Oprichting

De Stichting Pensioenfonds Yara Nederland is op 1 januari 2004 opgericht. De stichting is bij DNB (De Nederlandsche Bank) bekend onder het relatienummer 60914.

Het Pensioenfonds is statutair gevestigd te Terneuzen, met adres: Industrieweg 10, 4541 HJ Sluiskil en ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 22056903.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2018, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2018.

7.2. Overeenstemmingsverklaring

De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen.

7.3. Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.

Een verplichting wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Transacties in vreemde valuta's

Beleggingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen actuele waarde. Transacties luidend in vreemde valuta's worden bij de eerste verwerking gewaardeerd in de functionele valuta door omrekening tegen de contante wisselkoers die geldt op de datum van de transactie tussen de functionele valuta en de vreemde valuta's. In vreemde valuta's luidende monetaire activa en verplichtingen worden op balansdatum in de functionele valuta omgerekend tegen de op die datum geldende wisselkoersen. Valutakoersverschillen die voortkomen uit de afwikkeling van monetaire posten, dan wel voortkomen uit de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening in de periode dat zij zich voordoen.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Presentatie valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van het Pensioenfonds. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Wijzigingen van schattingen in de voorziening pensioenverplichtingen worden toegelicht onder deze waarderingsgrondslag.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

7.4. Specifieke grondslagen

Beleggingen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen. Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen. Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde welke is bepaald middels een opgave van de fondsbeheerder. Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden separaat gepresenteerd onder de overige vorderingen.

Herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Bij de waardering van de vorderingen wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar. Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking, worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Algemene reserve

Het eigen vermogen van het Pensioenfonds bestaat uit de algemene reserve en een bestemmingsreserve. De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Bestemmingsreserve

Het Pensioenfonds heeft een bestemmingsreserve AAOP (Aanvullend ArbeidsOngeschiktheidsPensioen). Het doel van deze bestemmingsreserve is de financiering van schadegevallen ten aanzien van het AAOP.

Deze bestemmingsreserve wordt enerzijds gevoed door premie-inleg voor het AAOP (thans 0,3% van het salaris). Anderzijds vinden onttrekkingen plaats, welke gelijk zijn aan de AAOP-schadelast in enig jaar.

De AAOP-schadelast is gelijk aan het saldo van de mutaties van de AAOP-voorziening door nieuwe AO-instroom en door mutaties van de AAOP-voorziening door reactivering. De mutaties worden daarbij berekend op basis van de rentetermijnstructuur, gepubliceerd door DNB, geldend per berekeningsdatum, inclusief de financiering van de onvoorwaardelijke toeslagverlening.

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de bestemmingsreserve is door het bestuur bepaald, en betreft geen verplichting. Het bestuur kan deze beperking zelf opheffen.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald volgens de opgebouwde rechten methode en geeft de uit het pensioenreglement voortvloeiende verplichtingen per balansdatum weer van het Pensioenfonds tegenover al haar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Bij toepassing van deze methode ontstaat geen financieringsachterstand. De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

De voorziening pensioenverplichting is vastgesteld door Conduent en gecontroleerd door de waarmerkend actuaris van het Pensioenfonds.

Actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Technische voorzieningen (TV)

De TV zijn vastgesteld als de contante waarde van de tot en met de balansdatum door de (ex-) deelnemers en gepensioneerden verworven aanspraken.

Rekenrente

Rentetermijnstructuur per 31 december 2018 zoals gepubliceerd door DNB.

Toeslagen

De TV zijn gebaseerd op de aanspraken per 31 december 2018, zonder rekening te houden met de toekomstige toeslagen.

Overlevingstafels

Prognosetafels AG2018

Ervaringssterfte

Er zijn leeftijdsafhankelijke correctiefactoren toegepast op de sterftetekansen. Dit betreft de "Willis Towers Watson 2018 Ervaringssterfte".

Leeftijdsverschil man minus vrouw

3 jaar

Leeftijdsvaststelling

De leeftijden zijn in jaren en maanden nauwkeurig bepaald, waarbij de geboortedag is vastgesteld op de eerste dag van de maand volgend op de geboortedatum. De uitstelduur is bepaald als het verschil in jaren en maanden tussen deze leeftijd en de leeftijd op pensioendatum.

Uitkeringswijze

De uitkeringswijze van de pensioenuitkeringen is continu verondersteld.

Reserveringswijze nabestaandenpensioen

- Voor aanspraken die samenhangen met een ingegaan ouderdomspensioen wordt uitgegaan van 'bepaalde man/vrouw'.
- Voor overige aanspraken wordt uitgegaan van 'onbepaalde man/vrouw'.

Partnerfrequenties

Voor die aanspraken waar uitgegaan wordt van 'onbepaalde man/vrouw' is ter bepaling van de VPV uitgegaan van de partnerfrequenties, zie hiervoor de uitvoeringsovereenkomst.

Opslag excassokosten

2,5% van de netto VPV.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs

7.5. Toelichting op de onderscheidene posten van de balans

7.5.1. Beleggingen

	<u>31.12.2018</u>	<u>31.12.2017</u>
	EUR 000	EUR 000
Vastgoed beleggingen:		
Stand per 1 januari	39.747	35.966
Aankopen	28.750	0
Verkopen	-28.903	-433
Herwaarderingen	-626	4.568
Overige mutaties	-368	-354
Stand per 31 december	<u>38.600</u>	<u>39.747</u>
Aandelen		
Stand per 1 januari	189.346	176.607
Aankopen	2.676	1.353
Verkopen	0	-13.000
Herwaarderingen	-18.511	24.828
Overige mutaties	-727	-442
Stand per 31 december	<u>172.784</u>	<u>189.346</u>
Vastrentende waarden		
Stand per 1 januari	334.471	284.553
Aankopen	31.211	74.936
Verkopen	-38.869	-28.903
Herwaarderingen	110	5.063
Overige mutaties	-1.361	-1.178
Stand per 31 december	<u>325.562</u>	<u>334.471</u>

* Het totaal van aan- en verkopen wijkt af van het kasstroomoverzicht vanwege kortingen op de vermogensbeheerkosten welke direct worden omgezet in aandelen of obligaties.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingsmethoden worden de beleggingen ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van Identieke beleggingen in een actieve markt.
- Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingsmodellen waarin niet gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

Per 31 december 2018	Niveau 1 EUR 000	Niveau 2 EUR 000	Niveau 3 EUR 000	Totaal EUR 000
Vastgoed				
- Indirecte beleggingen		26.497	12.103	38.600
Aandelen				
- Aandelen		172.784		172.784
Vastrentende waarden				
- Staatsobligaties		135.962		135.962
- Bedrijfsobligaties		138.980		137.966
- High Yield Bonds		51.634		51.634

7.5.2. Langlopende vorderingen

Annuïteitenlening aan Nationale Nederlanden

	<u>31.12.2018</u> EUR 000	<u>31.12.2017</u> EUR 000
Stand per 1 januari	2.949	3.217
Aflossing	0	-268
Stand per 31 december	<u>2.949</u>	<u>2.949</u>

Dit betreft een 4% postnumerando annuïteit die is overeengekomen met Delta Lloyd Levensverzekering N.V. (thans Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij. N.V.) waarbij jaarlijks tot 1 januari 2027 een bedrag van EUR 396.664,19 wordt overgemaakt aan het Pensioenfonds. De aflossing over 2018 is ontvangen in 2019, derhalve is de stand per 31 december 2018 gelijk aan die van 31 december 2017.

7.5.3. Overige vorderingen

	<u>31.12.2018</u> EUR 000	<u>31.12.2017</u> EUR 000
Kempen Capital Management	2	2
Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij. N.V.	150	247
Nordea	23	23
Nationale Nederlanden Investment Partners	159	158
Vanguard	20	0
Overige vorderingen	56	54
	<u>410</u>	<u>484</u>

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	<u>31.12.2018</u>	<u>31.12.2017</u>
	EUR 000	EUR 000
7.5.4. Liquide middelen		
Kasbank	0	666
ABN AMRO Bank	<u>1.326</u>	<u>280</u>
	<u>1.326</u>	<u>946</u>

Onder de liquide middelen zijn uitsluitend tegoeden op bankrekeningen opgenomen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

	<u>31.12.2018</u>	<u>31.12.2017</u>
	EUR 000	EUR 000
7.5.5. Reserves		
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	99.440	60.351
Resultaat over het boekjaar	-38.036	39.089
Mutatie bestemmingsreserve	<u>133</u>	<u>0</u>
Stand per 31 december	<u>61.537</u>	<u>99.440</u>

Bestemmingsreserve		
Stand per 1 januari	1.340	1.452
Ontvangen AAOP premies	146	126
Invalideringen en revalideringen	<u>-279</u>	<u>-238</u>
Stand per 31 december	<u>1.207</u>	<u>1.340</u>

De bestemmingsreserve dient als buffer voor het jaarlijkse verschil tussen de premie inkomsten en de mutatie van de voorziening AAOP als gevolg van invalideringen en revalideringen.

	<u>31.12.2018</u>	<u>31.12.2017</u>
	EUR 000	EUR 000
7.5.6: Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichting eigen risico		
Actieve deelnemers	195.480	203.377
Gewezen deelnemers	30.357	29.124
Pensioengerechtigden	240.203	222.253
Kostenopslag voor toekomstige uitvoeringskosten 2,5%	<u>11.651</u>	<u>11.369</u>
	<u>477.691</u>	<u>466.123</u>

Aantal deelnemers		
Actieve deelnemers	571	602
Gewezen deelnemers	382	396
Pensioengerechtigden	<u>1.280</u>	<u>1.289</u>
	<u>2.233</u>	<u>2.287</u>

De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald volgens de opgebouwde rechten methode en geeft de uit het pensioenreglement voortvloeiende verplichtingen per balansdatum weer van het Pensioenfonds tegenover al haar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Bijzondere partners worden niet separaat als deelnemer aangemerkt. Bij toepassing van deze methode ontstaat geen financieringsachterstand.

De technische voorzieningen zijn bepaald met overlevingskansen op basis van de Prognosetafel AG2018, zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap. Deze tafels zijn toegepast met toepassing van de ervaringscorrecties Towers Watson Ervaringssterftemodel 2018 Individueel.

Het pensioengevend salaris is volgens het Witteveen akkoord gemaximaliseerd op € 105.075. Er vindt binnen het Pensioenfonds voor deze groep van werknemers geen compensatie met netto regeling plaats.

Ontwikkeling VPV	<u>31.12.2018</u> EUR 000	<u>31.12.2017</u> EUR 000
Technische voorziening eind vorig boekjaar	464.965	475.988
- Actuariel benodigd voor nieuwe onvoorwaardelijke aanspraken	9.405	10.029
- Toevoeging in verband met kosten	0	243
- Benodigde interesttoevoeging technische voorzieningen	-1.224	-1.037
- Overgenomen pensioenverplichtingen	0	0
- Uitkeringen	-16.470	-15.292
- Vrijgevallen voor kosten uit de technische voorziening	0	-382
- Overgenomen pensioenverplichtingen	262	0
- Overig	572	-15
Wijziging van de pensioenregeling en/of het pensioenniveau		
- Toeslagverlening	4.493	0
Wijziging als gevolg van verandering rente termijnstructuur	17.540	-5.391
Wijziging van actuariële grondslagen en actualiseren overlevingskansen	-3.944	0
Resultaat op kanssystemen	478	822
Technische voorziening einde boekjaar	<u>476.077</u>	<u>464.965</u>

Voorziening AAOP

Op verzoek van de aangesloten ondernemingen voert het Pensioenfonds een aanvullende AO-regeling uit ten behoeve van werknemers die zich daarvoor aangemeld hebben.

Op deze regeling is het Witteveen akkoord 2015 van een maximaal verzekerd salaris van € 105.075 niet van toepassing.

Ontwikkeling	<u>31.12.2018</u> EUR 000	<u>31.12.2017</u> EUR 000
Technische voorziening eind vorig boekjaar	1.158	1.110
- Actuariel benodigd voor nieuwe onvoorwaardelijke aanspraken	451	42
- Benodigde interesttoevoeging technische voorzieningen	-4	-3
- Uitkeringen	-168	-140
- Vrijgevallen voor kosten uit de technische voorziening	-4	-4
- Overig	146	
Wijziging van de pensioenregeling en/of het pensioenniveau		
- Toeslagverlening	2	-3
- Wijziging van de pensioenleeftijd	6	59
Wijziging als gevolg van verandering rente termijnstructuur	17	-1
Resultaat op kanssystemen	10	98
Technische voorziening einde boekjaar	<u>1.614</u>	<u>1.158</u>

	<u>31.12.2018</u>	<u>31.12.2017</u>
	EUR 000	EUR 000
7.5.7: Kortlopende schulden		
Werkgevers	828	686
Loonbelasting en sociale lasten	366	336
Nog te betalen bankkosten	2	14
	<u>1.196</u>	<u>1.036</u>

Alle kortlopende schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

7.5.8. Risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

In 2017 heeft het bestuur een evaluatie van de risicoanalyse uitgevoerd. De uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het fonds en de toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de ABTN van het fonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van de continuïteitsanalyse en de Asset Liability Management-studie (ALM-studie) die in respectievelijk 2014 en 2017 zijn uitgevoerd.

De uitkomsten van deze analyses zijn de basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid.

Solvabiliteitsrisico

Het solvabiliteitsrisico, oftewel dat het Pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen, is daarmee het belangrijkste risico voor het Pensioenfonds. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het Pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). De berekening van het vereist eigen vermogen aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Risico-categorie	Strategisch	Actueel
S1 Renterisico	3,7%	3,6%
S2 Zakelijke waarden	14,2%	13,9%
S3 Valutarisico	3,8%	3,8%
S5 Kredietrisico	6,9%	6,9%
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,9%	2,9%
S10 Actief beheer risico	0,9%	0,9%
Diversificatie (correlatie-effect)	(11,2%)	(11,1%)
Totaal vereist eigen vermogen	21,1%	20,8%

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van de ontwikkelingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan gemeten worden door middel van de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Het strategische beleid van het Pensioenfonds is om het renterisico van de pensioenverplichtingen voor 30% af te dekken, met een bandbreedte van +/- 10%. De feitelijke mate van renteafdekking ligt eind 2018 op 30,9%. Het Pensioenfonds realiseert afdekking van renterisico door meer langlopende vastrentende stukken aan te houden in plaats van aandelen.

Monitoring

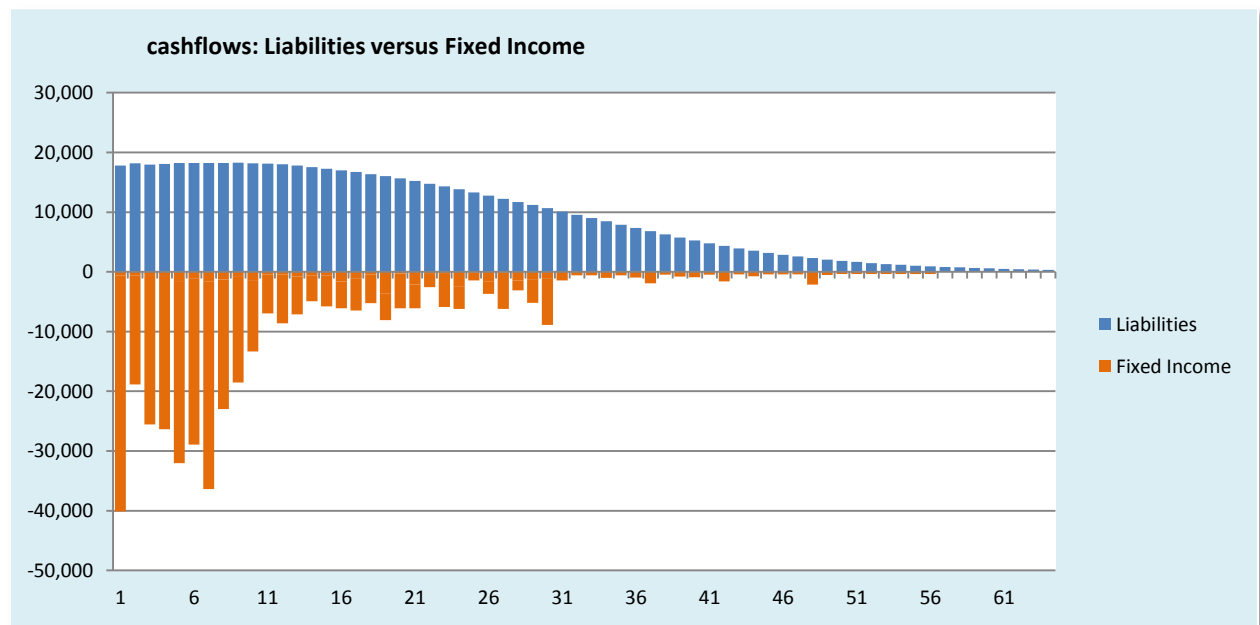
Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report of de renteafdekking nog binnen de afgesproken bandbreedte blijft.

In uitzonderlijke gevallen kan het bestuur van deze bandbreedte afwijken.

Beheersmaatregel

De mate van rente-afdekking wordt bepaald na consultatie met de onderneming. Het bestuur heeft solide afspraken met de onderneming over bijstortingsverplichting in geval van onderdekking en reservetekort.

Onderstaande tabel laat de verhouding zien tussen de verwachte vastrentende ingaande en uitgaande kasstromen zien.

duration liabilities	16,1
duration fixed income	8,6

Een specificatie van de duratie van fixed income is als volgt opgebouwd:

Portefeuille 2018	Duratie
Obligaties	
Nationale Nederlanden	
- Collateralized Bond Fund	4,4
- Green Bond Fund	7,9
- Sovereign Bond Fund	8,1
- Sovereign LT Bond Fund	11,1
- Sovereign XLT Bond Fund	18,3
Nordea	
- European Corporate Bond Fund	6,7
Pimco	
- Global High Yield Bond Fund	3,7

Koersrisico Zakelijke waarden (S2)

Dit risico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-)portefeuille.

Het strategische beleid van het Pensioenfonds is om voor 40% (met een bandbreedte van +/- 5%) te beleggen in risicovolle assets (aandelen). Door maandelijkse monitoring zorgt het Pensioenfonds ervoor dat tijdige bijstelling (rebalancing) plaatsvindt indien dat nodig is. Het marktrisico wordt nauwkeurig gemonitord in de drie-maandelijkse performance and risk evaluation rapportages.

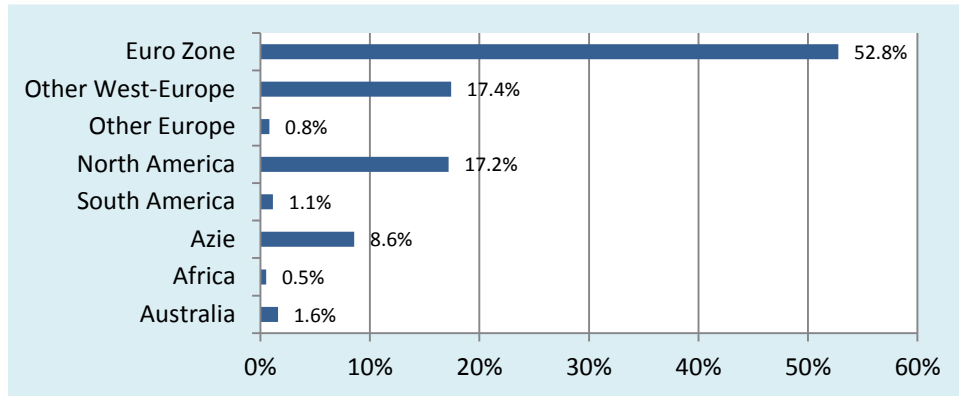
Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het vastgoed en aandelenrisico. Hierbij wordt o.a. het beleggingsresultaat van alle afzonderlijke vermogensbeheerders geëvalueerd, de feitelijke beleggingsmix in detail vergeleken met de strategische mix, aspecten berekend (en gemonitord) zoals het rente-afdekkingspercentage, allocatie naar ratings en de ontwikkelingen van het vereist eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad. Het Pensioenfonds ontvangt maandelijks rapportages van vermogensbeheerders om inzicht te krijgen.

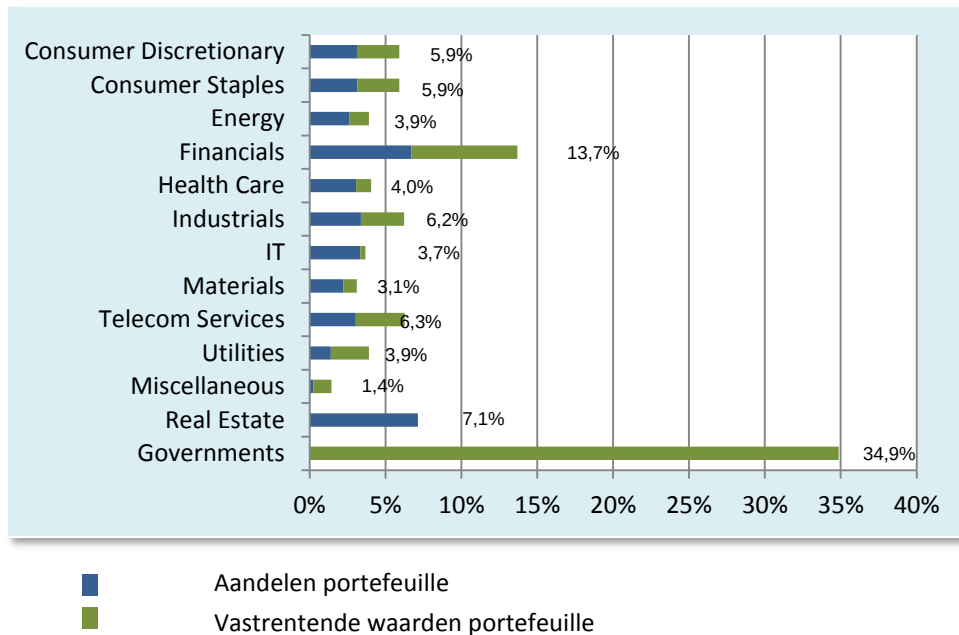
Beheersmaatregel

Door monitoring op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report zorgt het Pensioenfonds ervoor dat tijdige bijstelling (rebalancing) plaatsvindt indien dat nodig is. Het vastgoed- en aandelenrisico wordt verder beheerst door het aanbrengen van een goede spreiding binnen de portefeuille (diversificatie).

Segmentatie van de beleggingen per regio:

Segmentatie van de beleggingen per sector:

Valutarisico (S3)

Het Pensioenfonds belegt ook in buitenlandse waardepapieren, waardoor het Pensioenfonds gevoelig kan zijn voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.

Het bestuur is van mening dat valutarisico in ontwikkelde markten niet wordt beloond en het wordt in principe dan ook grotendeels afgedekt. Er kan echter voor worden gekozen om bewust valutarisico te lopen, indien:

- de valuta wel wordt gezien als een bron voor rendement (in opkomende markten)
- het vanuit kostenefficiëntie niet loont om af te dekken
- er een diversificatie-effect is op portefeuilleniveau.

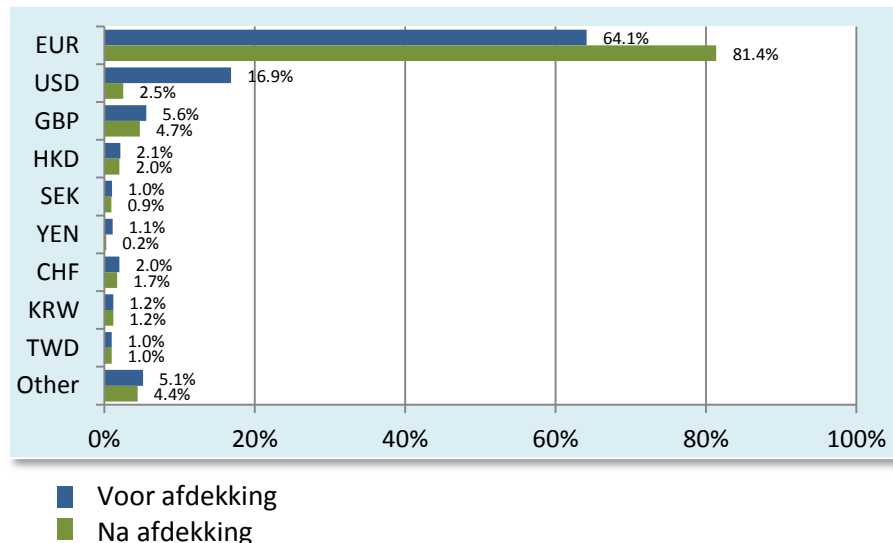
Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het valutarisico.

Beheersmaatregel

Het totale risicobudget (VEV) en onderverdeling zoals onderbouwd middels de ALM-studie legt een begrenzing op het totale valutarisico. Uit de in 2017 uitgevoerde ALM-studie volgt een streefniveau van 15% valuta exposure op portefeuilleniveau, met een maximale exposure van 20%. Er wordt een zekere marge in acht genomen, aangezien het valutarisico aan (geringe) fluctuaties onderhevig is als gevolg van het gevoerde beleid binnen de geselecteerde beleggingsfondsen

De valutapositie voor en na afdekking is als volgt:

Eind 2018 bedroeg de valuta exposure 18,6%.

In de solvabiliteitstoets van het Pensioenfonds is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij contractueel of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, (annuïteiten)leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt, al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

In de vaststelling van het kredietrisico is gebruik gemaakt van de kasstromen. De buffer voor het kredietrisico zoals opgenomen in het VEV bedraagt feitelijk en strategisch 6,9%.

Monitoring

Het tegenpartijrisico wordt periodiek gemonitord.

Beheersmaatregel

Er wordt gebruik gemaakt van gerenommeerde tegenpartijen met een goede reputatie, waardoor dit risico wordt beperkt. Tevens is het vermogensbeheerders niet toegestaan om stukken uit te lenen (security lending), tenzij er voldoende afdekking van het risico wordt geboden. Tot slot worden banktegoeden minimaal aangehouden en zo nodig gespreid over meerdere partijen.

De kredietwaardigheid van de vastrentende waarden op basis van de ratings is per ultimo 2018 als volgt:

Portefeuille 2018	AAA	AA	A	BBB	-BBB
Obligaties					
Nationale Nederlanden					
- Collateralized Bond Fund	62%	28%	7%	3%	
- Green Bond Fund	13%	34%	27%	26%	
- Sovereign Bond Fund	26%	56%	10%	8%	
- Sovereign LT Bond Fund	34%	54%	9%	3%	
- Sovereign XLT Bond Fund	34%	66%			
Nordea					
- European Corporate Bond Fund	4%	7%	35%	51%	3%
Pimco					
- Global High Yield Bond Fund		6%	4%	7%	83%

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan verondersteld bij de vaststelling van de premie en de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen.

Monitoring

Bij nieuwe publicaties zal het bestuur besluiten over te gaan op de nieuwste generatietafels.

Beheersmaatregel

Het bestuur hanteert prudente en realistisch geachte grondslagen voor vaststelling van verplichtingen en premies. Het Pensioenfonds berekent de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de meest recente AG-prognosetafel (Prognosetafel AG2018), zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap met adequate correcties voor ervaringssterfte (Willis Towers Watson Ervaringssterftemodel 2018 Individueel). Hierdoor wordt rekening gehouden met toekomstige verbetering van de levensverwachting. Het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico is herverzekerd bij een externe verzekeringsmaatschappij, Nationale Nederlanden Levensverzekering Mij. N.V..

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen.

De buffer voor het kredietrisico zoals opgenomen in het VEV is vastgesteld op nihil.

Monitoring

Het bestuur ontvangt van de uitvoerder jaarlijks een liquiditeitsprognose met maandelijkse update.

Beheersmaatregel

Dit risico is onder normale omstandigheden niet aanwezig. Het Pensioenfonds houdt voldoende ruimte aan door op korte termijn gebruik te maken van liquiditeitsprognoses waarbij ook rekening wordt gehouden met inkomsten zoals premies. Bovendien bestaat nagenoeg de gehele beleggingsportefeuille uit liquide beleggingen.

Concentratierisico (S8)

Algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het concentratierisico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt.

Beheersmaatregel

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie. Het Pensioenfonds heeft momenteel geen concentratierisico aangeduid.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. In het standaardmodel voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor operationeel risico (S9) gelijkgesteld aan 0%.

Dit betekent niet dat het Pensioenfonds geen operationeel risico loopt bij de uitvoering van hun activiteiten. Hiervoor verwijzen we naar de niet-financiële risico's.

Actief beheer risico (S10)

Onder actief beheer verstaat men de afwijkende posities die door de vermogensbeheerders in de beleggingsportefeuille worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van een ex-ante tracking error (TE). Deze tracking error meet de verwachte afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille.

Een lage tracking error impliceert dat de afwijkingen van het feitelijke rendement ten opzichte van het rendement van de gekozen benchmark klein zijn geweest of zullen zijn in de toekomst, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat de afwijkingen van het feitelijke rendement duidelijk van de benchmark afwijkt.

Het risicoscenario voor actief beheer risico in het standaardmodel is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

De buffer voor het actief beheer risico zoals opgenomen in het VEV bedraagt feitelijk en strategisch 0,9%.

Monitoring

Het bestuur monitort op kwartaalbasis middels een Performance & Risk Evaluation Report het actief beheer risico. Met behulp van de 3-jaarlijkse ALM-studie wordt risico en impact inzichtelijk gemaakt.

Beheersmaatregel

Op kwartaalbasis wordt de performance per beleggingscategorie vergeleken met de gehanteerde benchmarks. Op basis van de maandoverzichten worden vermogensbeheerders gevraagd opheldering te geven bij extreme uitslagen, zowel absoluut (binnen de markt) als relatief (ten opzichte van de markt). Minimaal eens per jaar vindt een evaluatie plaats van elke vermogensbeheerder, waarbij in detail het gevoerde beleid (beleggingsstrategie en performance attributie), de organisatie en het beleggingsproces wordt besproken.

Niet financiële risico's

Monitoring en rapportage

Onder monitoring wordt verstaan de controle, bewaking en aanpassing van de beheersing, alsmede de bewaking van de (bruto en netto) risico's zelf. Ter invulling van de monitoring is een proces ingericht dat leidt tot een rapportage aan het bestuur op kwartaalbasis. Hierbij wordt gebruik gemaakt van verschillende rapportages en vormen van informatieverstrekking, zoals opgenomen in de jaarkalender van het Pensioenfonds. Gedurende het kwartaal monitort het verantwoordelijke bestuurslid, met ondersteuning van de adviseur, de ontwikkelingen (in- en extern) die mogelijk impact kunnen hebben op het risico. Daar waar nodig zal aanvullende informatie opgevraagd worden bij de diverse uitbestedingspartners. Tezamen met de verschillende (kwartaal)rapportages van de uitbestedingspartners, wordt de uitkomst aan het bestuur gerapporteerd op kwartaalbasis.

De kwartaalrapportage voor de niet-financiële risico's geeft inzicht in:

- Hoeverre er het afgelopen kwartaal issues zijn geweest op IRM gebied;
- Eventuele corrigerende maatregelen die genomen zijn;
- (Externe) ontwikkelingen die van belang zijn voor de risico's van het Pensioenfonds.

Omgevingsrisico

Omgevingsrisico is het risico dat het Pensioenfonds loopt als gevolg van veranderingen op het gebied van concurrentie verhoudingen, markt, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder omgevingsrisico:

- Ondernemingsrisico.
- Reputatie.
- Afhankelijkheid.
- Marktverhouding.

Het bestuur beheerst dit risico op de volgende wijze:

- Het bestuur heeft korte lijnen met de onderneming, om verrassingen op het vlak van financiering te minimaliseren.
- Het bestuur heeft goede exit-voorwaarden met de sponsor afgesproken.
- Bestuur doet enkel zaken met gerenommeerde aanbieders.
- Monitoring door externe adviseur en bestuur d.m.v. interne en externe rapportage.

Operationeel risico

Operationele risico's betreffen met name risico's die voortvloeien uit ondoelmatige procesinrichting of procesuitvoering.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder operationeel risico:

- Verwerking van wijzigingen.
- Informatie.
- Kosten.
- Productontwikkeling.

Het bestuur beheerst dit risico op de volgende wijze:

- Het bestuur wordt voldoende bijgestaan door externe partijen.
- Het bestuur is op de hoogte van de actualiteiten.
- SLA rapportages van administratie uitvoerder. Periodiek overleg met uitvoerder. Interne en externe controle procedures.
- Tenminste 2 weken voor de vergadering worden de stukken toegestuurd.
- Bestuursleden krijgen van sponsor voldoende tijd en mogelijkheden om deze informatie op te nemen.
- Volgens geldende uitvoeringsovereenkomst worden de kosten betaald door de sponsor.
- Jaarlijks vindt een toets plaats om te bezien of de hoogte van de kostenvoorziening nog toereikend is.

Uitbestedingsrisico

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit worden geschaad van aan derden uitbestede werkzaamheden, door derden ter beschikking gesteld personeel, en door derden ter beschikking gestelde apparatuur, systemen en software.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder operationeel risico:

- Algemeen.
- Continuïteit.

Het bestuur beheerst dit risico op de volgende wijze:

- Periodiek SLA rapportage van uitvoerder en periodiek overleg (voortgangsoverleg) met Pensioenadministrateur.
- Periodiek evaluatie-overleg met diverse externe adviseurs, alsook vermogensbeheerders.
- Continue monitoring door bestuur.
- Bestuur zorgt voor voldoende kennis om countervailing party te zijn.
- Bestuur wordt ondersteund door externe partijen (adviseurs).
- Analyse van het COS3000 rapport van Buck (pensioenadministrateur).
- Analyse van de ISAE 3402-II rapporten van de vermogensbeheerders.

IT-risico

IT risico is het risico dat het Pensioenfonds wordt geschaad doordat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder operationeel risico:

- Bescherming (privacy/datalekken).
- Continuïteit (kwaliteit software, hardware, back-ups).
- Functiescheiding IT.

Het bestuur beheerst dit risico op de volgende wijze:

- In de uitbestedingsovereenkomst zijn specifieke afspraken gemaakt over kwaliteit en levering.
- De pensioenuitvoerder Buck heeft haar IT systeem ondergebracht bij Phenox. Hiervoor heeft Phenox een ISAE 3402-II certificering.
- Daarnaast vindt er dagelijks een back-up plaats van de administratie.
- Het Pensioenfonds werkt op het internationale netwerk van Yara. Dit wordt dagelijks geback-up't en apart bewaard. Yara heeft een servicecontract met bijbehorende SLA met leverancier DXC. Zij zijn in het bezit van een ISO 9001, ISO 27001 en ISO17025 verklaring.
- De toegankelijkheid tot de stukken wordt afgeschermd met autorisaties.

Integriteitsrisico

Onder integriteitsrisico wordt verstaan het risico van sancties en schade als gevolg van het niet-integer of onethisch handelen of gedragen van de organisatie, het bestuur, de medewerkers of betrokken derden. Dit betreft ook het schaden van de reputatie, de missie of de (kwaliteits-) doelstellingen van het Pensioenfonds. Een en ander gerelateerd aan wettelijke normen, maatschappelijke opvattingen en door het Pensioenfonds zelf gestelde normen.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder integriteit:

- Ontduiking / Ontwijking fiscale regelgeving.
- Omkoping.
- Onjuiste invulling van de poortwachterfunctie.
- Belangenverstrengeling.
- Benadeling van derden (stakeholders).
- Misbruik van voorwetenschap.

Het bestuur beheerst dit risico op de volgende wijze:

- Het bestuur doet enkel zaken met gerenommeerde aanbieders.
- Ieder bestuurslid ondertekent de gedragscode. Het Pensioenfonds heeft een procuratiebeleid en werkt met het 4-ogen principe.
- Tevens worden door de pensioenadministrateur Conduent logische controles uitgevoerd
- Het bestuur ontvangt periodieke SLA rapportages.
- Individuele bestuurder heeft individueel geen volmacht om vermogen onder te brengen bij andere partij.
- Vermogensbeheerders confirmeren dat zij geen zaken doen met partijen op de sanctielijst.
- Het Pensioenfonds heeft een klachten en geschillenprocedure, klokkenluidersregeling etc. Daarnaast is het ethiekbeleid van de onderneming voor de actieve bestuursleden van toepassing.

Juridisch risico

Juridisch risico is het risico van sancties en verlies door het niet naleven van formele afspraken (contracten), niet contractuele verplichtingen en wet- en regelgeving.

De volgende sub-risico's zijn geïdentificeerd onder integriteit:

- Wetgevingsrisico.
- Niet-contractuele rechten.
- Niet-contractuele verplichtingen.

Het bestuur beheerst dit risico onder andere op de volgende wijze:

- Juridische check van documenten wordt gedaan door Willis Towers Watson.
- Bestuur laat nieuwe contracten juridisch toetsen.
- Daarnaast wordt er met gerenommeerde partijen gewerkt.
- Uitvoeringsovereenkomst is overeengekomen met cao partners
- Het bestuur laat zich informeren over actualiteiten en mogelijke toekomstige wijzigingen.

7.6 Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen

Technische winstdeling herverzekeringsovereenkomst

Voor de inhoud en uitvoering van deze overeenkomst verwijzen wij naar de tekst in 5.5 Financiële paragraaf.

Waardeoverdrachten

Ultimo 2018 zijn er geen verzoeken tot uitgaande of inkomende waardeoverdracht aanwezig.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het Pensioenfonds heeft eind 2018 een uitbestedingsovereenkomst gesloten met Centric voor de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2023. De kosten samenhangend met deze uitbestedingsovereenkomst komen ten laste van de werkgever.

7.7. Verbonden partijen

De aangesloten werkgevers, de bestuursleden, de leden van het verantwoordingsorgaan, de toegewezen HR service medewerker van de werkgever, adviserend actuaire en externe voorzitter beleggingscommissie worden aangemerkt als verbonden partij. Alle verbonden personen hebben de gedragscode ondertekend.

De bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan die actief deelnemer van het Pensioenfonds zijn, zijn in dienst van een van de werkgevers.

Tussen het Pensioenfonds en de werkgevers is een uitvoeringsovereenkomst inzake de financiering en uitvoering van de pensioenregeling gesloten.

Het Pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de verbonden partijen en heeft ook anderszins geen vorderingen op hen. Inzake beloning van bestuurders verwijzen wij naar artikel 5.1.

7.8. Toelichting op de onderscheidende posten van de staat van baten en lasten

	2018 EUR 000	2017 EUR 000
7.8.1 Premiebijdragen		
Premiebijdragen	8.190	8.212
Premie AAOP	146	0
	<u>8.336</u>	<u>8.212</u>

Afhankelijk van de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds kan naast de gedempte kostendekkende pensioenpremie een additionele premie worden geheven of een korting worden verleend.

Indien de toeslagbeleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds ultimo boekjaar lager is dan 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad, zal een additionele bijdrage in rekening worden gebracht van:

- Het positieve verschil tussen 107% en de toeslagbeleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar voor bijstorting ten opzichte van de VPV ultimo boekjaar én
- 1/10 van het verschil tussen 5%-punt onder de vereiste dekkingsgraad en de toeslagbeleidsdekkingsgraad die minimaal op 107% wordt gesteld ingeval deze lager is.

Ultimo 2018 bedroeg de toeslagbeleidsdekkingsgraad (vóór bijstorting door de werkgevers) 118,7% waardoor geen additionele bijdrage van de aangesloten werkgevers vereist is (2017: € 0).

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

	2018 EUR 000	2017 EUR 000
Feitelijke premie	8.336	8.338
Kostendekkende premie	12.283	12.602
Gedempte kostendekkende premie	8.336	8.338

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de premies 2018 is als volgt:

	Feitelijke premie EUR 000	Kostendekkende premie EUR 000	Gedempte kostendekkende premie EUR 000
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	4.841	10.151	4.841
Solvabiliteitsopslag	1.016	2.132	1.016
Opslag voorwaardelijke opbouw	2.479	0	2.479
Totaal premiebijdragen	8.336	12.283	8.336

7.8.2. Beleggingsresultaten risico Pensioenfonds

2018	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR 000	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Vastgoedbeleggingen	456	-626	-374	- 544
Aandelen	1.433	-18.511	-440	-17.518
Vastrentende waarden	118	110	-1.110	- 882
Totaal	2.007	-19.027	-1.924	-18.944

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR 000	EUR 000	EUR 000	EUR 000
Vastgoedbeleggingen	457	4.568	-358	4.667
Aandelen	1.547	24.828	-433	25.942
Vastrentende waarden	362	5.063	-932	4.493
Totaal	2.366	34.459	-1.723	35.102

7.8.3: Pensioenuitkeringen

	2018 EUR 000	2017 EUR 000
Ouderdomspensioen	-13.213	-12.047
Nabestaandenpensioen	-3.216	-3.228
Wezenpensioen	-24	-17
AAOP uitkeringen	-167	-140
Afkopen	-18	0
	<u>-16.638</u>	<u>-15.432</u>

7.8.4. Saldo herverzekering

Mutatie herverzekeringsdeel technische voorziening	399	16
	<u>399</u>	<u>16</u>

7.8.5: Saldo overdrachten van rechten

Inkomende waardeoverdrachten	381	0
Uitgaande waardeoverdrachten	0	0
	<u>381</u>	<u>0</u>

7.8.6: Pensioenuitvoeringskosten

Bankkosten	1	-18
Bezoldiging bestuur	-3	-3
	<u>- 2</u>	<u>- 21</u>

Alle andere kosten, zoals administratiekosten, accountantskosten, kosten van de waarmerkende en adviserende actuaris, contributies en bijdragen bedragen 1.056 KEUR (2017: 915 KEUR) en worden betaald door de werkgever en zijn derhalve niet verantwoord in de pensioenuitvoeringskosten van het Pensioenfonds. Naast het onderzoek naar de jaarrekening en jaarstaten is er geen samenloop met andere dienstverlening door KPMG.

De vertegenwoordiger namens gepensioneerden in het bestuur heeft een vergoeding van € 1.200,- ontvangen en 4 gepensioneerden leden van het verantwoordingsorgaan hebben een totale vergoeding ontvangen van € 2.000,-

Personeel

Het Pensioenfonds had in 2018, alsmede in 2017 geen personeel in dienst.

8. Ondertekening van de jaarrekening

Sluiskil, 4 juni 2019

P. Vlaeminck, voorzitter

P.J. van der Ploeg, bestuurslid

E. ten Berge, bestuurslid

M. Vereecken, bestuurslid

M. Zwijns, secretaris

E. van der Sneppen, bestuurslid

9. Overige gegevens

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Op grond van de statuten kan het bestuur besluiten wat te doen met het saldo van baten en lasten.

Voorstel tot bestemming van het resultaat over het boekjaar 2018

Het bestuur van het Pensioenfonds stelt voor het verlies over het boekjaar 2018 ad € 38.036.000 te onttrekken aan de Algemene Reserve.

Dit voorstel is, vooruitlopend op de goedkeuring van het bestuur van het Pensioenfonds, in de balans verwerkt.

Verklaring van de actuaris

Hiervoor wordt verwezen naar de op pagina 64 en 65 opgenomen verklaring.

Accountantsverklaring

Hiervoor wordt verwezen naar de op pagina 66 tot en met 72 opgenomen verklaring.

10.1 Verklaring van de actuaris

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Yara Nederland te Terneuzen is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Triple A – Risk Finance Certification B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Triple A – Risk Finance Certification B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.700.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 135.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik ondermeer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 4 juni 2019
drs. P.H.A. Heesterbeek AAG

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Yara Nederland ('de Stichting') te Terneuzen gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2018;
- 2 de staat van baten en lasten over 2018;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2018; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten

(ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 2,7 miljoen
- circa 0,5% van het pensioenvermogen

KERNPUNT

- De waardering van technische voorzieningen

GOEDKEUREND OORDEEL

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 2,7 miljoen (2017: EUR 2,7 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (bestaande uit de algemene reserves en de technische voorzieningen) per 31 december 2018 [circa 0,5%]. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 135.000 rapporteren aan het bestuur alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan diverse externe vermogensbeheerders. De pensioenadministratie is uitbesteed aan ACS HR Solutions Nederland B.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen

en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door de externe vermogensbeheerders van de Stichting en informatie over de technische voorzieningen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door ACS HR Solutions Nederland B.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van een andere onafhankelijke auditor inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van ACS HR Solutions Nederland B.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Richtlijn 3000A type II-)rapportage.

Ten aanzien van de uitbestedingen aan externe vermogensbeheerders maken wij geen gebruik van de werkzaamheden van andere onafhankelijke accountants omdat wij een gegevensgerichte controleaanpak hanteren en daarom geen gebruik hoeven te maken van interne beheersingsmaatregelen van de betreffende externe vermogensbeheerders om voldoende en geschikte controle-informatie te kunnen verkrijgen als basis voor ons oordeel over de jaarrekening.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij en bespreken wij met de andere onafhankelijke auditor, de in de Richtlijn 3000A-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2018 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan ACS HR Solutions Nederland B.V.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van (in)directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, en premiebijdragen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverleners onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en hiermee samenhangende baten en lasten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

Het kernpunt van onze controle

In het kernpunt van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. Het kernpunt van onze controle

hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormt geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot dit kernpunt bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van het kernpunt moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijk oordeel over het kernpunt.

In vergelijking met voorgaand jaar rapporteren wij geen kernpunten meer voor “De waardering van niet-beursgenoteerde beleggingen” gezien de beperkte waarderingonzekerheid in de beleggingsportefeuille en “Initiële controleopdracht” omdat dit niet langer van toepassing is.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting in noot 7.4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. In noot 7.5.6 is het verloop van de technische voorziening gedurende het boekjaar toegelicht inclusief het effect van de wijziging van actuariële grondslagen. In noot 7.5.8. is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- de kerncijfers;
- het bestuursverslag (bestaande uit de hoofdstukken: Karakteristieken van het Pensioenfonds, Organisatie, Verslag van het bestuur);
- de overige informatie (bestaande uit de hoofdstukken: Voorwoord, Ondertekening van de jaarrekening, Overige gegevens, Verslag van de visitatiecommissie en reactie van het bestuur, Verslag van de compliance officer en reactie van het bestuur)

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van

samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 4 juni 2019

KPMG Accountants N.V.

P. Smit RA

Bijlage 1: Visitatiecommissie

Verslag van de visitatiecommissie

Stichting Pensioenfonds Yara Nederland (hierna het Pensioenfonds) heeft onderstaande visitatiecommissie verzocht een visitatie uit te voeren in het eerste kwartaal van 2019 over het boekjaar 2018. Gebeurtenissen na datum zijn ook meegenomen (tot maart 2019).

De Pensioenwet geeft aan dat de visitatiecommissie toezicht houdt op het beleid en de algemene gang van zaken, adequate risicobeheersing en op evenwichtige belangenafweging.

De Code Pensioenfondsen voegt daaraan toe: de visitatiecommissie draagt bij aan het effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. De visitatiecommissie past de VITP-Toezichtcode toe. Toepassing is niet wettelijk verankerd, maar wel aanbevolen door de VITP (Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector).

De toepassing is op basis van het principe “pas toe of leg uit”. De visitatiecommissie heeft de VITP-Toezichtcode toegepast bij de organisatie en opzet van de uit te voeren visitatie door het te hanteren normenkader (vermeld bij de diverse onderdelen van deze rapportage) vast te stellen.

Conform hoofdstuk 5 van de VITP-Toezichtcode betreft de visitatiecommissie de volgende onderwerpen in haar toezicht: het functioneren van de governance, het functioneren van het bestuur, transparante en begrijpelijke communicatie, de naleving van de Code Pensioenfondsen en cultuur en gedrag.

Tevens heeft de commissie de VITP-Toezichtcode toegepast door bij de afronding van de werkzaamheden vast te stellen of en hoe de normen van deze code zijn nageleefd.

Het bestuur van het Pensioenfonds is na raadpleging van het verantwoordingsorgaan en na overleg met de visitatiecommissie tot de volgende thema's gekomen:

1. Evaluatie en opvolging vorige visitatie;
2. Risicomanagement: inrichting, controle en toezicht;
3. Overgang naar Centric
4. Evaluatie beleggingsbeleid;
5. Governance van bestuur, VO: inrichting van IORP II;
6. Communicatiebeleid:

Naar de mening van zowel visitatiecommissie als het bestuur van het Pensioenfonds zijn in deze visitatie alle van tevoren aangewezen thema's besproken. Mocht achteraf blijken dat er door nieuwe informatie en/of documentatie, die niet bekend was bij de visitatiecommissie, andere conclusies getrokken hadden moeten worden, dan draagt de visitatiecommissie daar geen verantwoordelijkheid voor.

De visitatiecommissie draagt de verantwoordelijkheid voor de visitatie conform het bepaalde in de Pensioenwet, onverlet de eigen bestuurlijke en toezichthoudende verantwoordelijkheden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de controlerend accountant, de certificerend actuaris en de toezichthouders.

Algehele conclusie

2018 heeft voor het Pensioenfonds in het teken gestaan van de overgang van Conduent naar Centric. Dit heeft de nodige energie gevergd van het bestuur maar het hele proces is goed verlopen en de eerste bevindingen leiden niet tot grote vraagstukken.

Ook de inrichting van AVG heeft veel aandacht gevraagd maar ook dit is naar tevredenheid ingevuld. Daarnaast heeft IT de nodige aandacht gehad en is dit in het risicomanagement ingebed.

Het bestuur is tevreden over het afgelopen jaar: de doelstellingen zijn behaald.

Hieronder vindt u de belangrijkste waarnemingen en aanbevelingen per thema.

Evaluatie en follow up aanbevelingen

Het bestuur gaat serieus om met de aanbevelingen van de visitatiecommissie. Er wordt een actielijst gemaakt. Een deel van de aanbevelingen is ook afgestemd met de actuaris.

Risicomanagement

Het risicomanagement is van goed niveau. Door de dynamiek in de sector en de toenemende toezichteisen van DNB moet risicomanagement continu aandacht van het bestuur hebben en verder ontwikkeld blijven worden.

De processen en rapportages rondom de monitoring van de risico's zijn goed op orde en zijn goed ingebed in het bestuur, de risicobeheercommissie en het pensioenbureau.

De ontwikkeling van het risicomanagement in de afgelopen jaren heeft bij het bestuur meer risicobewustzijn opgeleverd, meer structuur in het vormen van beleid en meer inzicht in processen en uitvoering. De integraliteit van risicomanagement is goed herkenbaar in de wijze waarop het risicomanagement is georganiseerd.

In 2018 heeft het bestuur na een gedegen evaluatie op goede gronden besloten de uitbesteding te beëindigen van de pensioenadministratie bij Conduent en na een gedegen marktanalyse deze onder te brengen bij Centric. Dit traject is zorgvuldig geweest en de planning, implementatie en monitoring van de transitie is goed geweest. Er zijn geen grote knelpunten ontstaan.

De pensioenplanner werkt niet optimaal; er is bij sommige combinaties van persoonlijke omstandigheden een foutenkans. Dit heeft het bestuur ondervangen door deze functie (voorlopig) uit te schakelen en de deelnemer te verwijzen naar de administrateur.

Aanbevelingen:

- Bereidt tijdig de verlenging/vervanging van het herverzekeringscontract bij NN voor
- Zorg dat de huidige tekortkomingen in de pensioenplanner opgelost worden.

Governance van het Pensioenfonds en de samenwerking tussen de verschillende organen, evenwichtige belangenafweging

Het bestuur is in staat om alle verschillende beleidsterreinen te behandelen en lopende zaken op tijd af te werken. Er is aandacht voor de toekomst van het Pensioenfonds waarbij de continuïteit van het bestuur en van het verantwoordingsorgaan een belangrijk risico is. De verhouding met het verantwoordingsorgaan is verder aangescherpt: het verantwoordingsorgaan vervult zijn rol steeds beter.

Met betrekking tot IORP II heeft het bestuur met de visitatiecommissie afgesproken dat er jaarlijks gerapporteerd zal worden en de visitatiecommissie zal optreden als escalatielijn indien noodzakelijk.

Aanbevelingen:

- Maak van de visitatiecommissie-leden ook verbonden personen.
- Bij eventuele invulling van een nieuw bestuursmodel zullen rollen en board room dynamics opnieuw ingevuld moeten worden. De visitatiecommissie vraagt hier aandacht voor.
- Meer aandacht voor de successieplanning van zowel bestuur als het verantwoordingsorgaan.
- De visitatiecommissie vraagt aandacht voor de invulling van diversiteit (norm 33 van de nieuwe Code Pensioenfonds).
- Stel een actieplan op voor het geval risico's snel moeten worden gereduceerd (welke knopen moeten dan worden doorgehakt op basis van de dan aanwezige omstandigheden). Wees voorbereid (zonder dat nu al besloten wordt).
- Maak van de governance-nota een beleids- en verantwoordingscyclus (norm 3 Code Pensioenfonds). Gebruik hierin ook de "plan, do, check, act"-cyclus.
- Actualiseer de deskundigheidsmatrix en koppel hier een bestuurlijk opleidingsniveau aan.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsproces is op hoofdlijnen op orde, maar een en ander moet wel scherper worden vastgelegd in de fondsdocumenten. Als gekozen wordt voor uitzonderingen op het beleid (zoals met het Nordeafonds) is een gedegen onderbouwing noodzakelijk. Het beleid moet hier vervolgens op worden aangepast. Ook pleit de visitatiecommissie voor een iets bredere blik: als beleid voor de huidige situatie toereikend is, moet ook worden nagedacht over indicatoren die aangeven wanneer het tijd is om het beleid te evalueren (zoals voor het curverisico).

Aanbevelingen:

- Organiseer en leg in de bestuursnotulen goed de countervailing power vast van de overige bestuursleden.
- Maak een stappenplan wat er moet gebeuren bij verschillende scenario's die grote consequenties hebben voor het Pensioenfonds (zoals bijv. faillissement van de sponsor, het opzeggen van de uitvoeringsovereenkomst van de sponsor etc.); als onderdeel van de in paragraaf 4 aanbevolen analyse.
- Maak een risicoanalyse van het Nordeafonds nu er een duidelijk grotere participatie is dan oorspronkelijk als grens vastgesteld (12% i.p.v. 5%). Pas zo nodig het beleid aan aan de conclusies.
- Besteed ook aandacht aan de situatie waarin het actuele beleid niet meer toereikend is en bepaal indicatoren waarmee tijdig actie kan worden ondernomen. Dit geldt op dit moment met name voor curverisico, maar kan ook op andere beleidsterreinen worden toegepast.
- Leg goed uit in de beleggingsbeginselen, dat het bestuur gelooft in actief beheer, maar wel middels actief beheerde beleggingsfondsen, niet door zelf tactisch te beheren.
- Geef meer inrichting aan het te voeren MVB-beleid. Let hierbij ook op het beleid van de werkgever.

Uitbestedingsbeleid

De uitvoering van het uitbestedingsbeleid is iets aangescherpt door een gedegen evaluatie van de dienstverleners uit te voeren. Dit heeft geleid tot verschillende maatregelen.

Aanbeveling:

- Voor de verschillende beleidsterreinen is een plan, do, check, act cyclus in gang gezet. De visitatiecommissie beveelt aan dit voor alle beleidsterreinen uit te voeren op jaarbasis.

Communicatie

Er is een gedegen communicatiebeleid vastgesteld. Er wordt kritisch gekeken naar middelen en kosten. Via nieuwsbrieven, presentaties en individuele benaderingen (o.a. klanttevredenheidsonderzoek 2019) probeert het bestuur het pensioenbewustzijn te vergroten.

Aanbeveling:

- Probeer doelstellingen zoveel mogelijk smart te maken zodat resultaten meetbaar gemaakt worden en er conclusies uit kunnen worden getrokken.

De visitatiecommissie dankt het bestuur en het verantwoordingsorgaan van het Pensioenfonds voor de positieve en open medewerking.

De visitatiecommissie

Sluiskil, mei 2019

Erik Klijn (voorzitter)

Erwin Capitain

Gerard van de Kuilen

Reactie van het bestuur op het verslag van de visitatiecommissie

Het bestuur dankt de leden van de visitatiecommissie voor haar professionele inzet in een positieve sfeer. Het bestuur is blij te horen dat de inspanningen die het bestuur heeft gemaakt om de overgang van Conduent naar Centric zo goed mogelijk te laten verlopen door de visitatiecommissie gewaardeerd worden.

Het bestuur kan zich vinden in de opmerkingen zoals uit de visitatie naar voren zijn gekomen. Hiervoor zal het bestuur net als vorige keren een plan van aanpak opmaken.

Bijlage 2: Compliance officer

Verslag van de compliance officer

Onder compliance wordt het geheel van maatregelen verstaan dat zich richt op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving, alsmede op interne procedures en gedragsregels om te voorkomen dat de reputatie en de integriteit van het fonds wordt aangetast. Het fonds heeft een gedragscode die wordt nageleefd door de leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan en andere aan het fonds verbonden personen. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen teneinde belangenconflicten (of schijn daarvan) tussen het fonds en de verbonden personen te voorkomen.

Op grond van de Pensioenwet en de Wet op het financieel toezicht dient het fonds een beheerste en integere bedrijfsvoering te waarborgen en een compliance officer aan te wijzen. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van deze wetten als ook de interne procedures en gedragsregels zoals de gedragscode van het fonds. De compliance officer is mr. Paul de Koning van TriVu. De compliance officer heeft tijdens de bestuursvergadering op 6 mei 2019 over de compliance-werkzaamheden gerapporteerd en toelichting gegeven.

In de compliance-rapportage over 2018 is aangegeven, dat:

- de gedragscode is nageleefd;
- diverse documenten (incidentenregeling, klokkenluidersregeling, klachten- en geschillenregeling, gedragscode, de governance nota en de code pensioenfonds) zijn gecontroleerd en akkoord bevonden;
- In het kader van een aantal compliance-regeling geen meldingen zijn ontvangen dan wel handelingen zijn verricht die in strijd zijn met de naleving van het compliance-beleid;
- De aanbevelingen uit de rapportage 2017 opvolging hebben gehad;
- De sanctiewetgeving is nageleefd;
- Externe dienstverleners een gedragscode hanteren welke minimaal gelijkwaardig is aan het fonds.

De compliance officer heeft vier verbeterpunten voorgesteld die in de hiervoor bedoelde bestuursvergadering zijn besproken.

Reactie van het bestuur op het verslag van de compliance officer

Het bestuur dankt de compliance officer voor zijn inzet.

2018 is het jaar geweest waarin het bestuur en de compliance officer de structuur over de verwachte werkzaamheden en rapportering hebben besproken. Het bestuur gaat ervan uit dat hiermee de basis is gelegd voor een constructieve en goede samenwerking.

Het bestuur zal de aanbevelingen weer opnemen in een plan van aanpak.